МІКОЛА МІЛАШ

На ветразях Хрыстовай веры

Выбраныя творы

“Бязь веданьня праўдзівай гісторыі грамацтва сьлепне”

Зянон Пазьняк

МІКОЛА МІЛАШ

Нарадзіўся 26 сьнежня 1936г. ў вёсцы Домантавічы на Капыльшчыне, якая яшчэ ў 13 ст. належала *Краіне Мяндогавай*, а потым – пад назвай *Літванія* – ў складзе ВКЛ і Рэчы Паспалітай, затым – у складзе Расейскай імперыі пад назвай *Паўночна-Заходні край*, нарэшце – ў *Беларускай Народнай Рэспубліцы (БНР)*, а потым – у складзе СССР пад назвай *Беларуская ССР*, а ў сучасны час – як суверэнная дзяржава з назвай *Беларусь*. Па паходжаньню, як вынікае з ягоных перакананьняў – ліцьвін.

Да літаратурнай плыні далучыўся яшчэ ў гады навучаньня ў тэхнічных установах (Лесатэхнічны тэхнікум ў Менску закончыў з адзнакай, а Лесатэхнічную Акадэмію ў Ленінградзе экстэрнам за 3 гады замест 5,5). Вершы пісаў па-руску. На роднай мове стаў пісаць, калі пераканаўся ў яе патрыятычнасьці і зачараванасьці. Менавіта такой бачыць аўтар спадчыну сваёй пакутнай Бацькаўшчыны, гісторыю якой крэмзалі, нішчылі, тапталі і так цемрашалы яе сфальсіфікавалі, што народ нават забыў назву не толькі сваёй нацыі, але і назву сваёй Айчыны. Размаўляць на роднай мове ў сваёй большасьці народ грэбуе і не жадае, бо для гэтага ўладай не ствараюцца ўмовы. Аўтар справядлівы ў сваім шчырым выказваньні:

“Калісьці нас ліцьвінам звалі.
Тутэйшым – нас празваў “русін”.
Вой, “беларусам” мы ўжо сталі.
А ў хуткім часе ?– Будзем кім?”

Зборнік “На ветразях Хрыстовай веры”– імкненьне аўтара свабодна выказаць у стылі Васіля Быкава свае погляды да сучаснага становішча хрысьціянскага веравызнаньня, які стагодзьдзямі ў віры маны заганяўся бізуном насільля ў ціну здрады і балота абывацельшчыны і які (ўжо ў каторы раз!) зноў паўстае зь яго, нібы фенікс з попелу, дзеля захаваньня веры сваіх продкаў. Лёс нацыі і яе спадчыны вельмі хвалюе сапраўднага спадкаемца фарміраваньня нацыянальнай самаідэнтыфікацыі.

Каб зьнітаваць стагодзьдзяў плыні адраджэньня веры аўтар усьвядомлена скарыстоўвае ў сваіх творах у якасьці эпіграфаў і выслоўяў выказваньні адначасова некалькіх славутых дзеячаў розных эпох, зробленых імі ў сваёй пагодзе часу, каб перанесьці чытача ў думках на выспу абставін, зь якіх ён мог бы ацаніць сучаснае становішча хрысьціянскага веравызнаньня, пераканацца ў фальшывасьці свайго існаваньня пад крылом шавіністычных ідэй “русізма” (пазбавіць нашу нацыю сваёй спадчыны, у першую чаргу роднай мовы) Рускай праваслаўнай царквы і прылучыцца да ўдзелу абуджэньня народных мас. Гэта па-сапраўднаму вельмі адказна і патрыятычна, што прыдае твору гістарычную важнасьць, а аўтару – упэўненасьць у сваёй дзейнасьці і веру ў будучыню Бацькаўшчыны, якая ўсталюе сваю нацыянальную адметнасьць адроджанай уніяцкай царквой.

Ёсьць меркаваньні, што кніга займее попыт і прынясе карысьць у справе адраджэньня Духу нацыі і яе гістарычнай памяці.

Мікола Малышчыц

МІКОЛА МІЛАШ

Фота з архіва: аўтару 43 года.

Зборнік: На ветразях Хрыстовай веры

У дадзены зборнік увайшлі выбраныя творы на тэму хрысьціянскага веравызнаньня на тэрыторыі Беларусі і яго ролі ў станаўленьні нацыянальнай самасьвядомасьці за адраджэньне Духу нацыі і незалежнасьць Бацькаўшчыны ад шавіністычных памкненьняў Рускай праваслаўнай царквы зацягнуць у лона Расейскай імперыі пад штучным ідэалагічным сьцягам "русізма" (слова "русін" паходзіць ад фінскага "ruotsi" /весьляры/: так называлі скандынаўскіх вікінгаў – гандлёва-рабаўнічыя атрады) славянскія народы, у тым ліку і ліцьвінаў – нашых этнічных продкаў, сьвядома надаўшы ім назву "беларус". Прыметнік "белы" /у лацініцы alba азначае каляровы адценак/ скарыстаны РПЦ, каб прыдаць яму хрысьціянскі сьлед – сьвяты, паказваючы гэтым самым нібыта яе прыналежнасьць да сьвятасьці "русіна" праваслаўнай веры ў рамках *"Единой Всяе Руси"*. Гэтай формулай РПЦ імкнецца абгрунтаваць імперскую прагу захапленьня зямель (са зьнішчэньнем адных жыхароў, якія не згаджаюцца прыняць праваслаўе, ці пераўтварэньнем другіх у зомбі) і, такім чынам, зьвесьці чужую нацыю *"в ничто"*, каб, згодна гэтай жа шавіністычнай ідэалогіі, *"вновь воссоединённый народ стал истинно русским"*. Але гэтым імперскім марам ніколі не збыцца, бо здаровы сьветапогляд хрысьціянскіх дэмакратаў на рэчаіснасьць пераможа дух здрадніцтва і маразм прагматызму.

Смаленск
2012

СЬВЕТ ХРЫСТА

Санет прысьвячаецца ксёндзу Мінскага касьцёла Святых Сымона і Алены апосталу веравызнаньня Завальнюку Ўладыславу Мацьвеявічу

"Чалавек жыве не толькі хлебам,
але найбольш словам"

Францыск Скарына

Нязьмерны духам боскі запавет:
Ахопліваць пачуцьці мудрым словам…
І зьместам сьвецкім увайшлі ў сусьвет
Сакральнасьці Хрыста не выпадкова.

Тэізму сутнасьць – існы інструмент
Абраднай дзейнасьці – жыцьця аснова.
Таму сьвятое веры хросны сьвет
Народа вызначае шлях з умовай.

Жывую сувязь з вернікам узьнёс
Сьвятар у крэда з помачу нябёс
Канонам на фундаменце касьцёла.

Тут праведнік й знайшоў прытул сабе,
Дзе б душу непадкупную ў мальбе
Змог шчыра зьліць у споведзях з анёлам.

26 лістапада 2011

ДУШЫ ПАРЫВАНЬНЕ

(Трыялет прысьвячаецца ідэёлагу БХД Павалу Севярынцу)

Хрыста заветы несьці у народ –
Занадта адмысловае прызваньне:
Яно – душы чульлівай парываньне.

Хрыста заветы несьці у народ
Заўжды прадвызначае існаваньне
Малітвы пранікнёнай разварот:

Хрыста заветы несьці у народ –
Занадта адмысловае прызваньне.

27 лістапада 2011

КАРАНІ “РУСІЗМА”

(Матэрыял падрыхтаваны да дыскусіі “Аб галоўнай мэце Расіі – праглынуць Беларусь без астатку” і якая роль ў гэтым працэсе належыць РПЦ)

“Праглынуць Беларусь без астатку”– гэта галоўная і даўняя мэта Расеі. Гэты сказ падмацоўваецца досьведам гісторыі стварэньня Русі, Масковіі, Рускага царства, Расейскай імперыі, СССР і Расеі. І галоўная роль ў гэтым працэсе адводзіцца Рускай праваслаўнай царкве (РПЦ), якая вырасла зь пялёнак Залатой Арды.

Да мэты праглынаньня нашага краю Расея імкнецца вось ужо больш за шэсьць стагодзьдзяў. Яшчэ ў 1326г., калі князь Іван І – Каліта (1296-1340) перанёс кафедру мітрапалітаў РПЦ з Уладзімера ў Маскву, распачалася дзейнасьць пад маркай з’яднаньня рускіх зямель у адзіную Маскоўскую дзяржаву. (Назоў “рус”, які запазычаны ў варагаў ад фінскага слова “ruotsi” /весляры, БЭ, т.13, стар. 473/, быў штучна царквой Масковіі перанесены на ардынскія землі, якія затым сталі называцца рускімі, у сувязі са спусташэньнем Кіева – сталіцы Кіеўскай Русі – мангола-татарамі ў 1240г., калі мітрапаліцкая кафедра ў 1299г. зь Кіева была перанесена ва Уладзімер-на-Клязьме). Пасьля падзеньня Візантыйскай імперыі ў 1453г. РПЦ з мітрапаліцкай кафедрай у Маскве стала найбуйнейшай аўтакефальнай праваслаўнай царквой у сьвеце, незалежнай ад Канстанцінопальскага патрыярхату. Яна і ўзяла на сябе місію аб’яднаньня ўсіх праваслаўных народаў пад эгідаю рускага князя (цара з 1547г.) і вызваленьня *“заходняй Русі ад каталіцкага прыгнёту”*. Гэтая канцэпцыя трывала замацавалася ў рускай вялікадзяржаўнай гістарыяграфіі. (Досьведы: Ю.Драгуна, І.Ласкова, М.Хаўстовіча і С.Тарасава, кніга “З гісторыяй на “ВЫ”, 1994; Р.Скрыньнікава, манаграфія “Царство террора”, СПб, 1992).

Літоўская мітраполія (афіцыйна называлася Кіеўскай) з рэзідэнцыяй у Наваградку (часам у Вільні), бачачы пагрозу з боку Масковіі, ў 1458г. намаганьнямі мітрапаліта Г.Балгарына аддзялілася ад Маскоўскай РПЦ, якая ў сваю чаргу ў 1459г. таксама афіцыйна аб’явіла сябе мітраполіяй. Гэтым самым РПЦ павысіла свой статус сярод памесных праваслаўных цэркваў, каб спраўдзіць сваю шавіністычную палітыку па захвату не толькі ардынскіх, але ўжо і славянскіх зямель у адзіную “*Всюю Русь*”, народы якіх, па іх уяўленьню, быццам маюць роднасны этнас. Аднак, як да гэтай роднасьці адносіцца навука?

Гісторыя паказвае, а навука даказвае, што “маскалі” ніколі не былі нам роднаснай нацыяй. Яны па этнасу – угра-фіна-ардын-

скага паходжаньня. Згодна досьведу член-кар. НАН Беларусі А Давыдзенкі, загадчыка лабараторыі нехрамасомнай спадчыннасьці Інстытута генетыкі і цыталогіі НАН: *"беларусы – гэта індаеўрапейцы, славяне"* (чытай нататку А.Янушэўскай "Мы не балты", апублікаванай у "Народнай Волі" 26 кастрычніка 2010). У гэты ж час, як сьведчыць В.Растоў, (чытай артыкул "Хто кіраваў Вялікім княствам?", апублікаваным у праекце "Літаратурная Беларусь" газ. "Новы Час" ад 12.11. 2010) *"даследаваньні РАН генафонда расійскага і беларускага народаў паказалі, што расійцы генатычна – фіны,... не індаеўрапейцы".* І, як вынікае з досьведу, – ніякай роднасьці паміж рускімі (г.зн. фіна-ардынцамі) і беларусамі (г.зн. ліцьвінамі) няма.

А калі князь Іван III (1462-1505) у 1480г. скінуў мангола-татарскае ярмо Залатой Арды (да гэтага часу яна была яе васалам і плаціла даніну) і першым стаў называць сябе *"Вялікім князем"* і *"государём Всяе Руси",* то і зусім сталі зразумелымі імперскія амбіцыі Масковіі і яе ваяўнічага натхніцеля (РПЦ) ў адносінах да зямель ВКЛ (нашай прарадзімы). Менавіта з гэтага часу з благаслаўленьня айцоў РПЦ пачаліся адна за другой войны Масковіі з ВКЛ (1492-94, 1500-03, 1507-08, 1512-22, 1534-37) па захвату нашых зямель у склад Маскоўскай дзяржавы. Гэта – святатацтва, поўнае крушэньня сьвятыней Хрыста.

Каб неяк ратавацца ад ардынскага "брата", князі ВКЛ шукалі падтрымкі ў больш цесным саюзе з Польшчай. З гэтай нагоды ў 1569г. была заключана Люблінская ўнія з утварэньнем Рэчы Паспалітай, а затым і царкоўная Брэсцкая ўнія ў 1596г. (у адказ за ўсталяваньне ў 1589г. Маскоўскага патрыяршаства) з утварэньнем Беларускай грэка-каталіцкай царквы. Менавіта з гэтага часу РПЦ распачала прамыя шавіністычныя нападкі на католікаў і ўніятаў, благаслаўляючы сваіх цароў (пачынаючы з Івана IV князі з 1547г. тытуляваліся царамі, а з 1721г.– імператарамі, а Вялікае княства Маскоўскае ўжо стала насіць афіцыйную назву "*Рускае царства*", а затым – *"Расейскай імперыяй"*: менавіта з 1721г. імператар Пётр Раманаў, узначаліўшы Сінод, стаў кіраўніком РПЦ) на новыя войны, якія прынеслі нашаму краю незаменныя страты. Асабліва зьнішчальнымі для нашай Айчыны сталі: "невядомая вайна" 1654-67 і Северная вайна 1700-21.

У выніку вайны 1654-67 насельніцтва ВКЛ паменшылася з 2,9 млн. да 1,4 млн. чал. Найбольш пацярпелі ўсходнія раёны і цэнтральная частка, дзе вынішчалася да 70-80% насельніцтва. Зьнішчаліся поўнасьцю гарады і сёлы. З таго часу краіну сталі за-

сяляць маскалі і другія нацыі з усходу, што важка паўплывала на сёньняшні электарат краю зь яе верай, зразумела – праваслаўнай. Нацыя "ліцьвінаў" зьмяніла свой твар. Менавіта з гэтага часу, з 17ст., згодна досьведу В.Насевіча (БЭ, т.13, стар. 473) з усходняй часткі сучаснай Беларусі і распаўсюдзілася назва "*Белая Русь*". Трэба зазначыць, што да гэтай назвы асабліва прычынілася РПЦ мэтанакіраванай трактоўкай яе парадыгмы – прышчапіць гэтай назвай у сьвядомасьць быдлы яго этнічную прыналежнасьць да штучнай нацыі "*Всяе Руси*" зь яе прытворнай штучнай рускай мовай.

Большая частка нашага насельніцтва не ведалі, а многія не ведаюць і да гэтага часу, паразы тых войн, якія спараджаліся нашымі, як бы мовіць, "духоўнымі братамі" з адной мэтай: зрабіць наш край часткай Масковіі без этнасу і назвы ва ўлоньні "*Всея Руси*", чаго Масква ў канцы канцоў і дабілася. У выніку трох падзелаў Рэчы Паспалітай (1772, 1793, 1795) ВКЛ страціла сваю дзяржаўнасьць, а народ – свабоду і назву нацыі ("*ліцьвінаў*" па прыхамаці Кацярыны ІІ у 1795г. сталі называць "*беларусамі*", а з 1939г. "*тутэйшымі*") і назву краіны (замест "*Літванія*" сталі называць "*Белорусіяй*", а затым "*Паўночна-Заходнім краем*"). А каб народ не счуў сябе нацыяй, Кацярына ІІ указам ад 22 красавіка 1794г. "*Об искоренении унии*" скасавала ўсе ўніяцкія епархіі, акрамя Полацкай, каб зусім пахаваць назву нацыі зь яе мовай.

Эпапея зьнішчэньня нашай нацыі і далучэньня яе зямель да Расеі вядзецца да сучаснага часу. Калі *"замирить Белую Русь военной силой невозможно"*, як вырашала Кацярына ІІ, то *"гэтую миссию мы возложим на русского чиновника, русского учителя, русского попа. Именно они отнимут у белорусов не только их язык, но и саму память про себя"*. Як не дзіўна, але яе загад д'ябальскія сілы імкнуцца спраўдзіць шточасна.

Яшчэ пасля 2-га падзелу Рэчы Паспалітай у 1793г. архіерэй Менскай праваслаўнай епархіі Віктар Садкоўскі, выступаючы на епархіяльным саборы ў Слуцку пагражаў сьвятарам: *"Я вас искореню, уничтожу, чтоб и языка не было вашего проклятого литовского* (нашу мову яшчэ называлі "літоўскай", "беларускай" назавуць ужо пасьля ўказа Кацярыны) *и вас самих: я вас в ссылки сошлю или пошлю в солдаты, а своих из-за кордона понаведу!"*

Праз 50 гадоў М.Мураўёў-вешальнік (такое прозвішча ён атрымаў пасьля жорсткай расправы над паўстанцамі 1830-31), будучы заўзятым прыхільнікам пераводу ўніятаў у праваслаўе, праводзіў палітыку радыкальнай русіфікацыі, каб зьнішчыць

мову, а значыць і нацыю: *“В Северо-Западном крае* (назва “Беларусь” пасля царскага ўказа 1839 з ужытку ўжо зьнікла) *так называемый белорусский язык* (наша мова ўжо называлася не “літоўскай”, а “беларускай”, але ўжываць яе ўжо забаранялася) *необходимо свести на ничто. Если этого не сделать, то она постоянно будет инспирировать мысль об особом белорусском народе и об праве этого народа на этническую самостоятельность и национальную государственную суверенность, чего допустить нельзя*”. Вось у якіх умовах мы жылі, але не страцілі сваёй незалежнасьці, бо надта жыцьцядзейныя сілы закладзены ў аснову нашага нацыянальнага этнасу!

А чаго каштавала нашаму народу змаганьне за сваю нацыянальную годнасьць у часы сталінскіх рэпрэсій і брэжнеўскага застоя? А як трэба сёньня трываць зьнявагу беларускіх праваслаўных прыходаў клірам Рускай праваслаўнай царквы, якая ў вераспавяданьнях ігнаруе нашай роднай мовай? А як трэба ацэньваць з’яву, што яна дабілася ад нашай улады права свабодна правадзіць ва ўчэбных установах і вайсковых падраздзяленьнях заняткі па праграме “Асновы праваслаўнай культуры” на чужой мове? (“Народная Воля” ад 27 ліпеня 2010). Чаму ў загане каталіцкая і уніяцкая канфесіі, якія спавядаюць сьвятую веру на роднай мове? Ці не робіцца адкат нашай улады ад народа, узьвёўшы чужую мову ў ранг пануючай, каб можна было з чымсьці ісьці на пакланеньне да “брата” і займець ад яго падачкі ў выглядзе крэдыту ці бязпошліннай нафты?

Усё гэта зьвёны аднаго ланцуга – закабаленьне нацыі праімперскім духам Расіі пад шавіністычным крылом РПЦ!

Такім чынам, наша ўлада самажэрна выконвае загад Кацярыны II: зьнішчыць у народа яго гістарычную памяць і замбіраваць яго свядомасьць у русле шавіністычнай палітыкі *“западнорусизма”* ва ўгоду рускага самадзяржаўя, які распасьцірае свой сквапны погляд як на ўсход, так і на захад. Я лічу, што гэта ўлоўка д'ябла, дух якога вітае над нацыянальнай сьвядомасьцю талерантнага беларуса, каб выкарыстоўваць яго электарат у сваіх карысных мэтах. А мэта яго – *“проглотить” Беларусь без астатку.*

Але магутныя крылы Адраджэньня – крылы здаровага сьветапогляду на рэчаіснасьць – выцягнуць нас з *“балота”* псеўдарэалізму, створанага акупацыйнай уладай праімперскага толку, якая сёньня спрэс падпала пад залежнасьць рускага капіталу!

25 жніўня 2011

“ВЕРАСЕНЬ” РАДЗІЎСЯ!
(Трыялет)

Прысьвячаецца часопісу для моладзі *“Верасень”*(заснавальнік – установа *“Верасьнянка”,* якая находзіцца пад апекай Таварыства беларускай мовы імя Фр.Скарыны, старшыня Алег Трусаў). Яго прэзентацыя адбывалася 7 студзеня 2010г. ў Мінскім касьцёле Сьвятых **Сымона** і **Алены**. Галоўным рэдактарам стаў паэт і бард Эдуард **Акулін**. Накірунак часопісу надалі Народныя паэты – апосталы Духу нацыі Ніл **Гілевіч** і Рыгор **Барадулін**.

“Даваць парады маладым –
Занятак смеху варты.
Лепш пажадаць
упартым ім
Піць неба з поўнай кварты.

Умець патрэбна маладым
Наставіць чорту рогі:
Хай пан Інтым,
Хай пан Экстрым
Не ведаюць зьнямогі!”
Рыгор Барадулін

“Літаратура – сумленьне народа, апора яго маральнасьці, яго духоўнай моцы”.
Ніл Гілевіч

“Верасень” радзіўся не без жартаў
На ўхваленьне мовы – духа гарту –
На Каляды ў храме, чэсьці варты.

“Верасень” радзіўся не да жартаў:
Час настаў для моладзі упартай
Неба піць, ды *з поўнай кварты.*

“Верасень” радзіўся не без жартаў
На ўхваленьне мовы – духа гарту!

10 студзеня 2010.

* Тлумачэньне пад гэтай зноскай чытай у **Камэнтарыях** з 51 старонкі.

СЬВЕТ АСЬВЕТНІЦТВА
(Трыпціх санетаў)

Трыпціх прысьвячаецца **падзьвіжніцтву** з нагоды нараджэньня маладзёжнага часопіса "**Верасень**". Усе тры санеты зьвязаны тэмай асьветніцтва праз сувойнае спалучэньне яго назвы, якая лёсавызначальна зыходзіць ад назвы вёскі **Верасоўкі**, дзе нарадзіўся Народны паэт Беларусі Рыгор **Барадулін,** якому 24 лютага лёс адмерыў **75** гадоў зь дня нараджэньня (н.**1935**), затым ад імя **Верасень** – назвы сына галоўнага рэдактара выданьня Эдуарда **Акуліна**, дзень нараджэньня якога (7 студзеня) сімвалічна супадае зь днём Раства Хрыстова і днём нараджэньня часопіса, і з назвы яго заснавальніка – рэдакцыйна-выдавецкай установы **"Верасьнянка"**.

"Беларуская мова,
Маўчаньня хвілінаю
Ушануй аднаго
Са сваіх старэньнікаў:
Як і ты, меў павагу,
Няспынна-плынная,
Да канкрэтных назоўнікаў..."
Рыгор Барадулін

Дух Верасоўкі

На дабратворнай ніве гоняў родных
Нямала скарбаў моўных узрасло.
Узорам яркім стаў паэт Народны –
Апостал Барадулін – майстар слоў.

Не здрадзіў стыль высокі музе кроўнай –
У творчай сіле мудрасьці жазло:
Матыў асьветніцтва прамоў чароўных
Лагодзіць душу прышласьці сьвятлом.

Гранд мовы наскай маладым нашчадкам
Параду зладзіў на жыцьця пачатку:
"Піць неба з поўнай кварты"... напралом.

І, як бы ні пяклося сэрца лёсам,
Дух *Верасоўкі* – не пазбыў нябёсаў –
Узьняўся ў Вечнасьць казачным крылом.

Дух падзьвіжніцтва

Калі анёл Акуліна-паэта
Дух боскага падзьвіжніцтва адкрыў,
То сьвет асьветніцтва – па ўсім прыметам –
Надзеяй сьветлай прышласьць азарыў.

А першы, хто ўспрыняў імпэт глісандай,
Стаў **Верасень –** сын восеньскай пары.
З нагоды ўзьлёту сьветач песень барда
Агнём тварэньня казачна гарыць.

Хвалюецца зьнямелая прастора:
Пагоду **узрушэньня** моладзь творыць,
Што *"Верасьнянка"* ўраз распачала.

І заглянула ветла ў душы сонца
Праз творцамі адкрытае аконца:
Па гоням ходзіць гулкая хвала.

Дух асьветніцтва

Настаў час зорны: ў гарадах і сёлах
Нашчадак прагне талент раскрываць.
Плынь *"Верасьнянкі"* плённа і узьнёсла
Тварэньні прынялася натаваць.

І ў дольным зале Менскага касьцёла
На сьвята – ў Дзень Хрыстовага Раства –
Узьняўся "*Верасень*" крылом анёла
Для усхваленьня мовы хараства.

Была тут Гіпакрэна паслухмяна:
Гучэла ліра музы палымяна –
Народ падзею чынна сьветкаваў.

Беззапаветна спадчыне адданы,
Суполкі гурт, для моладзі – жаданы,
Ім стан асьветніцтва гарантаваў.

Студзень 2010

ГУКА́НЬНЕ ВЯСНЫ

Наступленьне вясны ў нас чакаецца з 22 сакавіка – дня раўнадзенства, якое адзначаецца сьвятам **“Гука́ньне вясны”**. З гэтага часу з выраю прылятаюць птушкі, якія і нясуць на сваіх крылах вясну ў выяве багіні абуджэньня Лады* Менавіта ад яе залежыць прыход цеплыні, росквіт усяго жывога, будучы ўраджай і само жыцьцё чалавека. Аднак яе трэба паклікаць – “загукаць”.

Прыродзе хочацца прыдаць
Душой чульлівай узрушэньне:
Ў дні раўнадзенства пажадаць,
Каб стан яе набыў кружэньне.

Яго гатова спарадзіць
Багіня Лада – сьвет чароўны.
Аднак, вясне каб дагадзіць,
Трэ “загукаць” яе грунтоўна.

Для дзей прыходзіць час шукаць,
Як Ладу клікаць з’явай штучнай –
Трэ птушак вабных запускаць
І прасыпаваць пры гэтым гучна:

– Хутчэй да нас, вясна, прыходзь!
Цяпло нясі нам у бусьлянку!..
Ўсяму трэ ладзіць падыход,
Каб кліч разносіўся вясьнянкай:

Вакол агнішча карагод
Вадзіць гурмой трэ у вясельлі;
Пачуецца й вясны прыход
І там, дзе правяцца арэлі…

О, колькі жывасьці нясе
Прыход чароўнае багіні!
Дык пакліч хай яе ўзьнясе
Душу на выспу успамінаў!

31 сакавіка 2011.

---

* **Лада** – у паганстве – багіня каханьня і веснавога абуджэньня

НА ВЕТРАЗЯХ ВЕРЫ

Паэма прысьвячаецца змагарам хрысьціянскага веравызнаньня за адраджэньне Духу нацыі. Тэма яе высьпявала ў сэрцы яшчэ зь дзяцінства і напісана на аснове ўспрыманьня досьведу пазнаньня сутнасьці вечнага існаваньня душы праз веру такімі апосталамі нацыі як Уладзімер Арлоў, Ніл Гілевіч, Алег Дзярновіч, Вольга Іпатава, Уладзімер Караткевіч, Леанід Лыч, Адам Мальдзіс, Уладзімер Някляеў, Зянон Пазьняк, Пётра Садоўскі, Анатоль Тарас, Ігар Тумаш, Вітаўт Чаропка, Васіль Якавенка і другімі дасьледчыкамі спадчыны, для якіх гісторыя Айчыны не абыякавая.

“Еўрапейская цывілізацыя трымаецца на сістэмнасьці паганства, юдаізму, антычнасьці і хрысьціянства”. **Пётра Садоўскі**

“Калі гвалтоўна развальваюцца традыцыі ці дэградуюць ад зьмяшаньня з чужародным, тады людзі перастаюць разумець адзін аднаго, граматцтва перажывае рэгрэс, культура спараджае хімеры”.
Зянон Пазьняк

“Веру, што рана ці позна, а сапраўдныя, сьвядомыя беларусы вернуцца да сваёй царквы, дзе пануе беларускі дух і душа злучаецца зь небам праз спрадвеку роднае слова” **Леанід Лыч**

1.Пралог

“Чалавек жыве не толькі хлебам,
але найбольш словам”
Францыск Скарына

На золаку свайго жыцьця
Анёл вадзіў мяне да веры
У хрэстаматыю быцьця,
Якое ў сьвет ідзе з павер’я:

Як на Вяліканьне Хрыста*
Гуляе сонца пры усходзе.

Пры гэтым трэ лічыць да ста,
Каб бачыць з’яву у прыродзе.

Аднак свавольная душа
Не паддавалася прымусу
І, спавядальнасьцю граша,
Так і не зьведала спакусы.

Бо ў срэбным ранку грай вялі
Грачы ў разлапістых ялінах:
Яны й цікавасьць адвялі
Ад навіны благой няўхільна.

З часіны сьветлай той пары
Я стаў нявольна атэістам*.
Але, каб момант завастрыць,
Па-боскі слаўлю дух тэізму*.

І вось сакральны час настаў –
Жыцьцю надаць трэ азначэньне,
Каб маразматык не прыдаў
Яму брутальнае значэньне.

Мой досьвед хроснага жыцьця
Твой одум, братка, хай не рушыць:
Для звычак крэўных прывіцьця
Духоўнай веры Бог нам служыць.

x x x

Народ вядзе свой крэўны хрост
У ветразях царкоўных правіл.
Часамі ж ён ідзе наўпрост,
Калі здабытак бачыць справы...

У турбулентнасьці падзей
З пары мінуўшчыны глыбокай
Нямала страчана надзей
І палкай веры ў хрост высокі.

І ўжо на станцыях жыцьця
Быў досьвед розны ў чалавека:
Адзін – здабытчык набыцьця
Найноўшага, другі – з тла веку.

Бо ў цеснай повязі вякоў
Хрост дзееца на вагах часу:
То ў змушнай зьвязцы – талакой,
То з боскім вобразам сам-насам.

Абраднасьці, вядома, круг
Вядзецца аж з часоў **Ашвінаў***.
Чаму ж сьвятое веры* дух
З Хрыстосам спавядацца вінен?

Чаму ж да нас спакон вякоў
Плынь арыянства* ў лад нябёсам
Змагаецца супроць ікон,
Чый дух люцкім кіруе духам?

Пазнаеш праўду, братка мой,
Праз рацыю духоўнай веры,
Калі займееш погляд свой
І ў даўніну адкрыеш дзьверы.

А ў нашым разе – крэўны хрост.
І ён прадстаўлены з нагоды
Пракласьці веры палкай мост
Цераз вякі у нашы годы.

2. Паганства

“Бацькаўшчына – гэта памяць,
Ля якой гавее час…”
Раман Тармола-Мірскі.

На Богам створаны сусьвет
Народ прыйшоў не для забавы:
Паганству* Бог даваў завет –
Не пазьбягаць абраднай справы.

Яму – па волі боскіх сіл –
Слаў дамінуючую радасьць
Дзівосаў поўны небасхіл,
Які асьветлены спагадай.

У слушных споведзях парой
Да іх зьвяртаўся страсна вернік.
Ім дорыў больш сьвяты настрой
Сварог* – галоўны божы весьнік.

Бясспрэчна – ў справах бытавых –
Спрыялі Хорс, Дажбог, Сварожыч,
Стрыбог, Пярун… – яго сыны*,
Каб не трымаць жывот парожнім.

А каб не зьведаў быт хаос,
Вяршылі скарбам, шыкам, ткацтвам
Сімагрл*, Макоша*… і Валос* –
Багі раскошы і мастацтва.

х х х

Народ на росхрысьце жыцьця
Стаіць на веры спавяданьня:
Стаўпом заступніцтва на час
Інстынкт стаў самазахаваньня.

Яму заўжды, як страж жыцьця,
На службе – лес, палетак, неба…
Для сіл прыродных набыцьця
Народу спраўна служаць веды.

Іх спараджалі вешчуны
Паганства – стражнікі капішча*.
Заўзята зладжвалі яны
Абрады вешчага ігрышча.

А каб бажкам гадзеў абрад,
Трэ справіць трэбу* немінуча

І прасьпяваць жрацам у лад
Асанну пахвалой пявучай.

Яскравы прыклад даўніны –
На Каляды нам служаць кроўна
Мясцовых звычак вестуны
Прымет жыцьця старонкі роднай.

Да зор тут песьняй ўзьнясе
Сюжэты дух невычарпальны!
А колькі радасьці нясе
Гульня пры вогнішчы Купальля!?

У ноч купальскую прамень
Агню ў прастор сьвятога кола
Расьсейвае душы глухмень –
Зрывае цемры пудкай полаг.

У хісткай магіі сьвятла
Шукаюць квет – крыніцу шчасьця.
Не згасьне цуд яе датла,
Калі душа адкрыта насьцеж…

Больш знаная была тады
Дэманалогія* – вучэньне
Пра “завіваньне барады”*,
Пра духаў годнае значэньне:

Гуканьне – прыкладна – вясны,
Прывабіць ёўніка* падаркам,
Прызнаць дамавіка ручным
Апекуном для гаспадаркі…

Не сьцерці з памяці сьляды,
Што нам дасталіся ад продкаў.
Абраднай дзейнасьці плады*
Яшчэ нам душу poяць порстка.

3. Язычніцкая рэформа

“Што ні робіцца –
ўсё на карысьць”
Біблейскае казаньне

Але паганства да пары
Спраўляла ў мнагабожжы трэбу:
Душа ўжо проць была тварыць
Несправядлівасьці патрэбу.

І воблік стаў губляць кумір* –
Спрыяла на хрышчэньне мода:
Сьпярша князі **Аскольд** і **Дзір***
Хрост прынялі крутой нагодай.

Ды сюзэрэнны князь **Алег***
Лішыў жыцьця іх без абраду,
Злачынства асудзіўшы сьлед,
Як узурпатарства пры ўладзе.

І ўсё ж духоўны досьвед меў
Народ аб таінствах хрышчэньня:
Ён боскай спогадзі павеў
Пазнаў у чарах прычашчэньня.

А каб надаць хрышчэньню сьвет,
Князь **Яраполк*** узьвёў храм божы.
Ды **Ўлад*** зглуміў ягоны сьлед,
Каб стаўся лік Хрыста нягожым.

На месцы божым валадар
Паганскае капішча зладзіў:
Язычніцтву быў спраўлен дар –
Спрыяць політэізму* ўладзе.

Бо трэ было запашваць дань
З халопаў – як бы для куміраў:

Не раз узносілі іх здань
Каля капішча званым пірам.

Але даніну каб спагнаць,
Кумірам справіць трэ ахвяру:
Нягожа ж будзе людцам слаць
Тады бяду крутой пачварай.

Такі раз выбар трэбы паў
На сына хрысьціянскай веры.
Калі ж час ісьціны настаў,
Халоп* служакам не паверыў

І цьвёрды водпаведзь ім даў:
“Не богі гэта, а – лясіна:
Сягоньня ёсьць, а заўтра – згіне...
Я сына – д’яблам – не аддам”.

І… з сынам ён ступіў у бой
Супроць паганскае хімеры –
Прыйшлося жэртваваць сабой,
Паклаўшы на алтар хрост веры…

Халопы тыя ж – з хрысьціян –
Паўсталі першымі сьвятымі*.
Пад імем Фёдар і Іван
Яны – стаўпы перыпетыі.

Але ў адносінах да сіл,
Якія сьцераглі паганства,
Князёў паганскіх ўсё ж спасьціг
Матыў прызнаньня хрысьціянства*.

Яно ішло ў віры падзей,
Ад Візантыйшчыны* з размахам.
У якасьці пасланцаў дзей
Служылі цэсарам* манахі.

4. Прыгоды хрышчэньня

“Усім на волю Бог дае іспыт –
І не займець збавеньня ад іспыту…”
Уладзімер Някляеў

Адным з пасланцаў тых часоў, –
Як сьведчаць хронікі і сагі, –
На землі ў **Аўстравег**-шляхоў
Быў **Торвальд***, вартага павагі.

Хрышчэньня місію вякоў
Зьдзяйсьняў ён вельмі пасьпяхова.
І ў дар яму прынёс спакой
Хрыстос святое справы й схову.

І ўжо шаноўнай веры хрост
Рагнеда* ад яго прымала.
А каб прыдаць хрышчэньню рост,
Яна манашкаю і стала.

І **Прадласлава*** хрост сьвяты
Успрыняла натурай вешчай:
Яна й пайшла… у манастыр,
Каб зь верай сваступіць у вечнасьць…

Аднак стагодзьдзямі яшчэ
Жрацы сачылі вельмі строга,
Каб веры звычай не сьцішэў
Пад пільным позіркам Сварога.

З радоў місіянерскіх тых,
Хто асьвячаў край сьветлай марай,
Хрышчэньне вёў у час круты
І **Бруна-мніх*** – часоў ахвяра.

Нагодай суджаных падзей
Стаў дыспут пра цану куміра,

Падчас чаго – не без надзей –
Спаліў ён дрэўнага вампіра.

За ганьбу звычак з калатнёй
Манах асуджаны быў хутка:
Ён сьмерць з дружынаю сваёй
Прыняў ад рук жрацоў пакутна.

З часоў ахвярных той пары
Нямала уцякло вадзіцы.
Не раз маглі валадары
Тактоўна зь верай не згадзіцца.

Наглядны прыклад слушных з’яў –
Было ўладараньне **Міндоўга***:
Калі час споведзям спрыяў,
То ён і ўладным правіў доўгам.

Сардэчнай веры*, то жывой*
Ён часам аддаваў павагу,
Пакуль яго ж нашчадак свой
Над ім жа не стварыў зьнявагу.

Такой жа долі ўраз спасьціг
І **Гедымін***. Уладнай мерай
Ён свой народ хацеў хрысьціць
Абрадам каталіцкай веры.

Для гэтай мэты пад заказ
Чакаў князь з Чэхіі манахаў.
Але жрацы яму ў адказ
Пратэст свой выдалі з замахам.

І князь **Альгерд*** у ветрах дня
Не мог спыніць прысуд баярам,
Якім за сьмеласьць хрост прыняць
Наканавана стаць ахвярай.

І ўсё ж пратэсты князь скарыў –
Вялі адкрыта хрост у весях:
Калі ж зьдзек д’ябал паўтарыў,
То ён зачыншчыкаў й павесіў.

Аб гэтым **Нестар*** – пісем спец –
Паведаў хрысьціянства згубу:
Кумец, Няжыла і Крупец –
*“Апошнія ахвяры… дуба”**.

5. На скрыжалях веры

“Чалавека нельга аддзяліць ад
Бога, а палітыку ад маралі”
Томас Мор

З нагоды вешчай скрозь вякі
Між сьвятароў разброд чыніўся:
Дзе д’ябал схізму змог спаткаць,
Там новай веры клір тварыўся.

Заўважу: хрост прымаў ліцьвін
Ва ўмовах суджанай пагоды:
Паганскае хімеры плынь
Ужо была не да спадобы.

Бясспрэчна: палкі веры хрост
Трымаецца на спавяданьні.
Таму, калі стаў Рым у рост*,
Настаў й яго час укладаньня.

Займеў сьвятар арыенцір –
Да душ люцкіх масьціць дарогу:
Паўсюль жывое веры клір
У мас атрымліваў падмогу.

Царква нас вучыць – сьведчыць Бог,–
Што людзям служаць дзейнай сілай

Чатыры вартасьці: Любоў,
Свабода, Праўда, Справядлівасьць.

І ўжо **Ягайла*** – князь Літвы –
Магнатаў стаў хрысьціць няўхільна.
А каб на густ быў хрост жывы,
Увёў епіскапства у Вільні*.

За ім й Вялікі князь **Вітаўт***,
Каб хростам змацаваць старонку,
Мяняў свой зладжаны ўжо акт
На акт з больш выгаднай трактоўкай…

Зь дзяцінства цноту князь спасьціг
У храме праваслаўнай веры.
Ды ўжо ў адплатны час* уміг
Ён каталіцкі крыж прымерыў.

Яшчэ князь тройчы ход зьдзяйсьняў
Да веры новай – стаў асадкам:
Каб подых ветру счуць у дня,
Ён нават рызыкнуў нашчадкам*.

Аднак, калі рашаўся лёс
Краіны ў бітве пад Грунвальдам*,
Вітаўт свой крыж пачэсна нёс
У брацкай еднасьці зь Ягайлам.

А каб дзяржаве моц прыдаць,
Князь мітраполіі сталіцу*
У Вільна перанёс, дзе б знаць
Магла з халопамі маліцца…

Як бачым: розны падыход
Да хросту ў сьвятароў канфесій,
Бо кожны прызнае прыход
Хрыста прыватнай справай чэсьці.

Між тым пабудкай зла ў жыцьці
Народ – па прыхамаці часу, –
Да мэты сьпешна каб дайсьці,
Парой сумленьне рве на часьці.

Хоць Томас **Мор*** й Хрыста сакраль
І ў крэда ўзьнёс:*“Бог зь людам – цэльны*,
Таму палітыка й мараль
У справах мусяць быць саўдзельны”.

За дзейнасьць сьвецкую, між тым,
Ён быў асуджаны… за “здраду”.
І толькі праз вякі сьвятым
Яго прызналі як спагаду.

6. Зараджэньне уніяцтва

“Мінуласьці сьвятой з зямлі не сьцерці
І веры ў Бога ў сэрцы не спыніць”.
Ларыса Геніюш

Ідэя Мора, – бы на зьдзіў, –
Крыніцай стала ў намаганьнях,
Якіх час скрушны спарадзіў
На грунце мовы і з’яднаньня…

На ўсходзе моцы набіраў
Маскоўскі клір уладнай хваткай –
Царквы карону прымяраў
Да меж *“Всяе Руси”* парадкам.

Калі ж круты час наступіў
І ўсталявалі патрыяршства*,
Нястрымнай сілай ахапіў
Фантом ліхі яго ўладарства.

І ўжо за межамі Русі
Канон царкоўны праваслаўя
Вядуць па-руску, каб зусім
Народ забыў дзядоў пасланьне.

А з вэсту ходку набіраў
Клір дзейны каталіцкай веры,
Бо у абшчыны ён не скраў
Ад прадзедаў яе манеры*.

Таму народ і даручыў
Яму сьвятое веры трэбы:
Духоўна рос абсяг абшчын,
Узьвёўшы праведнасьць ў крэда.

Але Масквы каронай клір
Забіў трывогу без адбору:
Нарушыўся аселы мір* –
Жуда напоўніла прастору.

Вось так між вернікаў і ўзьнік
На гонях роднае старонкі
Канфесій варажнечы пік,
Які абрады зьвёў да ломкі.

У цеснай зьвязцы скрушных з'яў
Саюз канфесій* ўяўляе
Найбольш прыемны варыянт –
Настрой абшчыны выпраўляе.

Але сярод шырокіх мас
Ідэя не была вядомай.
Таму асьветніцтва прымас
Прыдаў ёй важнасьць адбудовы.

У песнапеньнях на людзях
Пацей*, **Рагоза***, **Руцкі***… словам
Тварылі цуд, праклаўшы шлях
Да душ люцкіх сьвятой прамовай.

Трываласьць веры надаваў
На роднай мове й спіч-малебен,

Які гучэў спагадліва
І быў для справы так патрэбен.

У межах крэўнае радні
Раскрыўся одум уніяцтва.
Ён і прыдаў у тыя дні
Узьлёт сакральнага мастацтва.

Барока* – вызначальны стыль
Жыцьцёвых правіл езуітаў*.
Зь ім у касьцёлах – люд на “ТЫ”,
Бо сэнсам быту быў спавіты.

Тут – фантастычных дум палёт
У ткацтве, музыцы, прамовах…
Тут ужываўся напралёт
Характар месца ў забудовах…

7. Дыбкі маскаля

“Ад дзікай рукі маскоўскай
Гінулі дзеці ў калысках”
Антоні Гарэцкі

Ды ўзьняўся на дыбкі* маскаль:
“Ага! Угроза христианству!”:
Не ў густ яму была мараль
Канфесій брацкіх уніяцтва.

І стаў ў парафіях сваіх
Плясьці маскаль цянёты змовы:
Як быццам уніяцтва – зьвіх! –
Пярэчыць хрысьціянства ўмовам.

Каб зганьбіць уніяцтва клёк,
Ён абвясьціў яго “заразай”
І ў Віцьбеск, Вільню, Магілёў…
Ганцоў паслаў зь ліхім наказам:

“Служб униятских – не вести!
Не слушать их особ наказы!
Народ в коммунах известить:
Не поддаваться миф-заразе!

Родной язык в мольбах забыть,
Чтоб не срамить Святых Писаний!
А чтоб пред Богом правым быть,
Не принимать увещеваний!”

І разгарнуўся сабатаж
Прыняцьця правіл уніяцтва.
Яму спрыяў й яго шантаж –
Наўмысна зганіць одум брацтва.

Найбольшую прыдалі злосьць
Кунцэвіча* перакананьні.
Яго і вырашаўся лёс
У кругаверці аб’яднаньня.

Званы на Віцьбескай зямлі
Наводкай сьцялі атмасферу –
І ў двор епіскапа увайшлі
Мяшчане праваслаўнай веры.

І злосьць – Кунцэвіча віну –
У душу жэртвы памясьцілі,
А цела – кінулі ў Дзьвіну.
Жытло ж яго – датла спалілі.

І, тым не менш, у схватцы той
Душа Кунцэвіча – не дзіва! –
Паўстала постацьцю сьвятой,
Бо справа ўся яго – праўдзіва!..

Пры вырашэньні спрэчных дзей,
Што зладжаны былі Масквою,

Нямала страчана надзей,
Якіх, аднак, не сьцерці змовай.

Маскве з прадажнаю царквой
Літва была, як костка ў горле,
Таму цар, одум сьцяўшы свой,
Рашыў, каб нацыя – умёрла.

І сьпехам войны* ён згадаў
З благаславеньнем на удачу –
Зусім зямлі зьнішчалі твар
І нават тых, хто нешта значыў.

І ўсё ж у страшнай калатні
Люд спасьцігаў сэнс уніяцтва,
Хоць часам долу падаў ніц
Ад безразважнага вар’яцтва.

Найбольш злачыннаю была
Вайна, празванай “невядомай”*,
Дзе кожны двор другі датла
Зьнішчаўся ліхасьцю сьвядома.

І муж грамацкі – **Сімяон***,
Як выхавацель брацкай школы,
Быў змушаны пайсьці ў палон –
У Адраджэньні стаў адколам…

Так спраўджваўся ганебны фарс
Царквы прадажнай хцівай сьвітай:
Гуляў у родных нівах Марс*
Аж да падзелу Паспалітай.

У спрэчнай повязі падзей,
Калі Рэч проста зрабавалі,
Няўцешным веры стаў падзел,
Хоць вера меж не прызнавала.

8.“Русізма” глум

“О, акупанты, жах народных мук!
Мы ў сябе – пчолы, вы заўсёды – трутні”
Ларыса Геніюш

Царыца* ў скрушны лад жыцьця
Уклала дзікасьцей нямала,
Каб памяць хіжага быцьця
Жывую мову адымала.

І ў ліхам непапраўны час
Навісьлі над абшарам хмарай
Чужыя погляды: прымас
Зьнішчаў тутэйшых людцаў мары.

“Русізм” адкрыта ў глум спаўзаў.
І ўжо прад сьвятарамі Слуцка
Садкоўскі* грозна наказаў
Выключна размаўляць па-руску:

“Я вас за родное словцо
Сошлю в Сибирь, пошлю в солдаты,
Сюда пришлю своих спецов,
Чтоб говор ваш исчез проклятый”.

Яшчэ сябе больш люта вёў
Пры ліквідацыі паўстаньня*
Правоў магільшчык – **Мураўёў*** –
Ліхі прыхільнік праваслаўя:

“Чтоб край ваш не узнал никто
І позабыл его величье,
Язык ваш превращу в ничто,
Предам забвению приличья”...

Настала грозная пара
Для кліра храмаў уніяцкіх:

Хто проць Русі быў – час караў
Судом заганным па-вар'яцкі.

Як толькі **Булгак*** ў дол сышоў,
Сабор* прыняў цара рашэньне:
Правесьці ў храмах службу-шоў –
Ад уніяцтва адрачэньне…

Ва ўсіх праявах скрозь відна
Ідэя рускага пытаньня*:
Народы "*слушна*" аб'яднаць
На грунце веры панаваньня.

І вось ужо пайшлі ў расход*
Прыхільнікі за уніяцтва…
Стаў рускамоўным зноў прыход –
Дань прарусізму… Сьвятататцтва!

Крывёй заліўся шыр-прастор
І гневам гора набрыняла.
Хоць надта й шчыраваў тэрор,
Ды воля смуту* наганяла…

І ўжо трыбунна **Ясь*** маўляў:
"Мы зажывём тады шчасьліва,
Калі ня будзе маскаля!.."
Аднак, не зьвёўся час жахлівы.

Шчэ дзейсна ўнёс у роздум дня
Й **Прарок*** прыдатны лёсу перла:
"Трэ мовы нашай… не губляць,
Каб (нацыя зусім) *не ўмерла!"*

І, тым не менш, жывы сьвятар
Не страціў ніцей мовазнаўства,
Хоць час ішоў, зьмяніўшы твар…
Ды не здало правы ўладарства.

9. Фабрыкацыя спраў

(Прысьвячаецца памяці **Баляслава Слосканса***)

“Бойся не воўчай зграі,
Чалавечая зграя страшней””
Васіль Быкаў

На край зноў з чырваньню чума
Сышла кастрычнікам крывавым:
Не стаў народ мой успрымаць
Сьвятое веры лік ласкавы.

Пад маркай аддзяліць царкву*
Ад спраў кіруючых дзяржавы
Лад дзею спраўдзіў наяву –
Пазбавіў спадчыннасьці храмы.

На грунце вычварных падстаў, –
Як бы *“супрацiўленьне ўладзе”*, –
Працэс суровы грозна стаў
Над хрысьціянствам, як *“заразай”*.

Экзерсіс сьледчы хіжых дзей –
Стварыць пры арышце умовы,
Каб не знайшоўся хто з людзей,
Што мог бы справу іх адмовіць.

Чэкісцка прымаўка гучыць:
“Нам толькі дайце чалавека,
А вінаватым – зробіць чын”.
І… прападаў сьвятар без вестак.

Расстрэлы духавенства* йшлі
Па фактам безгрунтоўных актаў
І… ў вечнасьць назаўжды сышлі
Дасье нявіннага сьвятарства.

Напрыклад сьведчаньнем такім
Трукацкіх спраў быў грубы арышт

Ўладыкі **Слосканса**, які
Па духу вернікам – таварыш.

А каб на суд прадставіць факт,
Які правы дае зьнішчэньня,
То трэ няўхільна скласьці акт
У дачыненьні к парушэньням.

Для скрушнай мэты ДэПэУ
Падрыхтаваў план згвалтаваньня:
Падклаў пры вобыску яму
Стос рэчаў для рэагаваньня.

Калі ж агенты зноў прыйшлі
Правесьці вобыск афіцыйна,
Пяцёра сьведкаў прывялі –
Зафіксаваць факт традыцыйна.

І трэба ж так прыўзьняць партрэт,
Каб з-пад асадкі выпаў скрутак:
Там быў – дзяржаўнасьці сакрэт –
Пакет ваенных атрыбутаў…

Здабыты ўрэшт бясспрэчны факт:
Удзел айца у шпіянажы.
Але прыслуга – тут не ў такт, –
Дрыжа ад страху, ўсё ж дый скажа:

“Ў адсутнасьць Вашу, бацюшка,
Шпікі два ў комнату ўваходжы, –.
(Такой была ў іх вывучка), –
А трэці быў са мной ў прыхожай”.

Так, слова – факт – не верабей,
Як толькі вылеціць – не зловіш…
І ў гневе выдаў зьляб зь сябе:
– *Старуха! Что глаза мозолишь!..*

Вось так зрэдзь скрадваўся дасье
На справы, што фабрыкавалі:
Сваёй крутнёй шпікі сябе
Парой і кампраметавалі.

10. Чырвоны плягер

(Прысьвячаецца памяці **Вінцэнта Гадлеўскага***)

"Усё праходзіць, мінае, як дым,
Сьветлы ж сьлед будзе вечна жывым"
Янка Філістовіч

На жаль нямногім выпаў кон
Уратавацца ад нягоды,
А тым, хто зладзіў Рубікон*,
Чынілі толькі перашкоды.

Паўсюдна вернікаў душа
Ціск бальшавізму адчувала:
Высакароднасьцю граша
Блюзьнер дзівос рабіў нямала.

І вось, як па камандзе, ўраз
Пачаўся арышт багасловаў –
Чэкістам выдан быў наказ:
Прапляжыць* уніятаў змовай.

К расстрэлу суджаны былі
Цэплак*, **Буткевіч***, **Януковіч***,
Пашкевіч*… – ўсе, каго змаглі
Пазбавіць праў не выпадкова.

Адметна крыж свой нёс сьвятар –
І ў час карычневага мору –
Вінцэнт **Гадлеўскі**. Як змагар
Ён стаў ахвярай угавору…

У дзікім логаве – на зьдзіў –
Стварыць хацеў ён надта жвава

Антыфашысцкі Супрацiў –
Строй незалежнае дзяржавы.

Спачатку партыю стварыў
З прывабнай і крылатай мэтай –
Адначасова каб скарыць
Правы нацыстаў і саветаў.

Ды, тут як тут, сыскар Крэмля
Зь ім прадпрыняў прадмову-раду –
Трэ немцам данясьці: зямля
Рыхтуе з вязьняў нашых здраду.

Пад маркай –“прафашысцкі полк” –
Трэ тайна ім прайсьці граніцу.
А, каб прыдаць той змове толк,
То трэба хростам прычыніцца.

Калі ж той допуск яўю стаў,
То сыскары ксяндза і здалі:
Бо скора обер-шэф чытаў
Яго намер страфой Натальлі*:

“Калі што далі нам чужыя?
Ці хто калі – наш плач усьцішыў?
Дось!
Напружым мы пастронкі жылаў
І злыбеды мы самі скрышым!..”

Ксяндза ж назаўтра допыт ждаў:
Яго ў той дзень і расстралялі.
Змагар – Свабоды не прыждаў,
Бо сходы зорак не спрыялі.

А тым, каму дагаджваў лёс,–
Каму спрыялі сходы зорак,–
Анёл іх веры моўчкі зьнёс
Ліхой бяды пякельны морак.

І на прасторах, дзе шчэ люд
Прыняць адвергнутых гатовы,
Сіповіч*, **Надсан***, **Данілюк***…
Прадоўжылі свой шлях крыжовы*.

Ім больш пашчасьціла ў жыцьці,
Бо вера з шчасьцем падружыла.
А ў тых, дзе вера ў забыцьці –
Не хуткатечна кроў… у жылах.

11. Кошт жыцьця

(Прысьвячаецца памяці **Адама Станкевіча***)

"Калі народ не знае кошту
Свайго жыцьця – народу сьмерць"
Ніл Гілевіч

На небасхіле узышла
Адама зорка над краінай:
Народу – вешкаю была,
Калі стагнаў край у руінах.

Свой пазітыў Адам ляпіў
У варажнечай атмасферы.
І скрозь спагадаю сьвяціў
Яму ліхтар Хрыстовай веры.

Хрыста ён веру ў крэда ўзьвёў
У семнарыі духоўнай
І ў першы раз імшу правёў
У храме Крэва* векапомным.

Праз тры гады ён – выпускнік
Акадэмічнага майстэрства
І ўжо у Вільні – кіраўнік
Сяброў духоўнага братэрства:

Ён – школы шэф, ён і – друкар
Выданьня "Хрысьціянскай думкі"

І ў сойме Польскім, як сьвятар,
Старанна спраўджвае стасункі.

І ў час карычневай чумы
Званы касьцельнае званіцы
Няўхіьна сьведчылі, што мы
Яшчэ жывём душой “Крыніцы”.

І гуртам грамада ішла
Ў касьцёл Сьвятога Мікалая,
Спагада дзе б ксяндза магла
Сысьці нашчадкам немалая.

Але найбольш сьвятар спасьціг
Душой выпрабаваньне веры,
Калі яму ўжо зьляб-службіст
За здраду раіў рост кар’ерны.

Вёў рэй дзялок: *“Тваё жыцьцё*
Ў тваіх руках, айцец, без штампа
Ўзначаліць краявы касьцёл
Пры ўмове непрызнаньня папы”…

Не мог зварот прыняць айцец,
Бо цяжкі грэх бяды анёла:
За згоду можна тут займець
Дыскрэдытацыю касьцёла…

Такі вось лёсу паварот
Чакаў Адама ў паняверцы,
Бо Мефістофаля зварот
Анафеме адкрыў бы дзверцы.

Ахвяраваў жыцьцём сьвятар –
Таму й касьцёл пазбыў расколу:
Зазнаў на вопыце змагар
Хрыста жывое веры школу.

Яе жыцьцёвасьць ён пранёс
Праз пераважваньні на шалях:
Шточас яго балесны лёс
На сходзе зорак вырашалі.

Яго нат вусьцішная* сьмерць
Хай напамінкам будзе людзям:
Якою стацца можа цьвердзь,
Калі ёй правіць д’ябал будзе…

Духоўным помнікам айцу
Хай будзе рух яго Хрыстовы:
Імя ксяндза ўсё ж занясуць
У лік сьвятых без дай умовы!

12. Эпілог

“Ахоплена сэрца маё неспакоем,
Вялікай, балючай трывогай люцкой”
Ніл Гілевіч

Стагодзьдзяў пяць на рубяжах
Паміж Масквой і Паспалітай
Чыніцца гвалт, уціск і жах –
Зямелька ўся крывёй паліта.

Як толькі храмы маскаля
На шчыт узьнялі дух “русізма”,
Стаў клір іх слушна праслаўляць
Імперскі поступ шавінізму.

З тых пор кацап пад гул званіц
З айца благаслаўленьнем званым
Ідзе чужы край паланіць,
Каб свой паставіць крыж заганны...

Няўмольна нішчыцца наш край
Ужо чужым праўладным клірам,
Стаптаўшы хрысьціянскі рай –
Духоўнасьць праведную зь мірам.

Глуміцца нечысьцю зямля,
Зьнішчаецца і памяць продкаў,
Каб толькі крэўная ральля
Не спараджала нівы ўсходкаў.

Пад прэс імперскага катка
Падпалі стражы уніятаў
І тыя, хто брыду спаткаў
Няскоранай душы фарматам.

А тых, хто хрост чужы прыняў,
Ператварылі ў зомбі проста:
Усё адно ім – хто радня?
Якую мець маглі бы постаць?

Як быццам – не азызлы твар
І не дзябёлая паходка.
Аднак для д’ябла ён – тавар:
Яму адданай стаў находкай.

Не можа ён як сьлед паўстаць
Супроць чужой паноўнай мовы,
Бо на шляху ідэй Хрыста
Стаяць стаўпом брыды умовы.

Яны скрываюць сэнс жыцьця
І візантыйскую духоўнасьць*,
Якая дбае забыцьця
Вякамі пешчаную здольнасьць:

Як вартасьць спадчыны не збыць?
Як зьнішчыць у душы пакору?
Як твару рода не згубіць?
Як еднасьці* дабіцца скорай?..

Стан уніяцтва вабіць дух –
Яго наш продак зьведаў веліч:
Душа была зь ім у ладу,
Хоць і нягод знасіла безьліч.

А сёньня ў нас лютуе страх:
Улада “*памяркоўным*” жэстам
Чужую мову ўзьнесла ў ранг
Паноўнай. Проста – самажэрства*!

А як расшырыў свой прыход*
Клір цэркваў праваслаўных рускіх!
Займеў правы нат на ўваход
У класы – славіць лад па-рускі.

Супроць бяздумнасьці паўстаў
Паэт **Няклясў*** мужнай песьняй.
Яму пашанаю і стаў
Бажок Валос – раздольля весьнік.

13. Пасьляслоўе

“Божа праведны! Нават з амвону
Бласлаўляецца ўладным крыжом –
Не Свабода, не сьвятасьць Закону
А душы беларускай пагром”.

“Натхнёныя сьвятлом Хрыстовай веры
Мы выйдзем, выйдзем на прастор-
разлог!
І лягуць прахам д’яблавы хімеры!
І блаславіць нас на змаганьне Бог!
І запануе воля ў нашым стане,
Жыцьцё памкне свабодна, як рака,
І першым сьвятам Бацькаўшчыны
стане
Дзень Дваццаць Пятага Сакавіка”.

(Зь вершаў **Ніла Гілевіча**)

На ўсёй прасторы вертыкаль
Працята духам праваслаўя –
Да роднай веры ўсе амаль
Адносяцца з пагардай яўнай.

У час праўленьня дзікіх сіл
Сьвятло Хрыста ў ліхім загане:
Ашуку ж бачыць небасхіл,
Як праваслаўе "рус" паганіць.

Калі ж сумленьне д'ябал скраў,
То шчасьце здрады – негатыўна.
І **Тумаш*** тут заўважна праў:
"Лепш мёртвым быць,
чым візантыйцам".

Дарэчы, вызывае злосьць
У праваслаўным рускім "браце"
Альтэрнатыва, – што супроць, –
Рух Хрысьціянскіх Дэмакратаў*.

Тварцом грамацкай плыні стаў
Духоўна Павал **Севярынец*.**
Яго душу, – як іпастась, –
Ксёндз **Завальнюк*** ахвотна прыме…

x x x

Панікла постаць у журбе –
Страх авалодаў духам стала,–
Шукае выхад у мальбе,
Каб гразь да твару не прыстала.

Прабач нас, Божа наш магутны,
Што дазваляем мы сабе
Трываць бязьмежныя пакуты
І памяць гвалціць пра сябе.

x x x

Каму чужая вера стала гаспадыней,
Таму яна любоў да спадчыны адыме.
Той годзіцца наўпрост царкве вандала,
Душа ў каго ужо халопам стала.

Люты – жнівень 2011

АБРАД ПА-РУСКУ

З новага навучальнага года ў школах Беларусі ад 1-га па 11-ты класы ўводзіцца праграма *“Асновы праваслаўнай культуры”* (“Н.В.” за 27.7.2010)/ Такім вось чынам самажэрна выконваецца загад Кацярыны ІІ, якая яшчэ ў 1795г. ўсклала місію зьнішчэньня нацыі *“на рускага чыноўніка, рускага настаўніка, рускага папа. Менавіта яны адымуць у беларусаў не толькі іх мову, але і саму памяць пра саміх сябе”.*

Гадоў за дзьвесьці шчэ таму назад
Жыў уніят *“жывою верай”:*
Спагадай душу саграваў расклад
Падзей ў прышласьць міласэрна.

Але з усходу ветрам перамен*
З’явіўся воблік супастата:
Ён дух *“сардэчнай веры”* ўзамен
Насільна ўвёў у дýшу “брата”.

З пары той мову родную ўжываць
Забаранялася нат жорстка…
Такім вось чынам злыдзень і царква
Зьнішчалі этнас вельмі порстка.

Народ дажыўся нават да таго,
Што страціў нацыі аблічча:
Яго не будзіць лозунг *“Хто каго”,*
Куды абрад па-рускі кліча?

І сёньня гонар нацыі здала
Улада справай памяркоўнай:
“Самарусіфікацыя” ўзьвяла*
Чужую мову ў ранг шыкоўнай.

І вось яшчэ адзін няволі зьдзек:
У школе ўводзяць праваслаўе…
Такога *“самажэрства”* чалавек
Не знаў з пары народаўладзьдзя.

2 верасьня 2010

ІСНАСЬЦЬ МУЗЫ

Акраверш прысьвячаецца апосталу **Духу нацыі** Народнаму паэту Нілу Сымонавічу **Гілевічу (**30.09.1931**),** змагару супроць бюракратычнага **“**разьвітога **двухмоўя”.** Яшчэ ў **1988г.** на Пленуме праўленьня Саюза пісьменьнікаў СССР была прынята Пастанова ў яго рэдакцыі**: “*мова карэннай нацыі павінна быць у кожнай рэспубліцы дзяржаўнай*”.** Яго мары скора збыліся**: 26.1.1990** быў прыняты **Закон аб мовах**. На жаль, на рэферэндуме **1995** намаганьнямі выраджэнцаў было прынята **дзьвюхмоўе.** З тых пор родную мову **“*прыблуды, манкурты, звыроды амаль даастатку зьвялі*”.** Муза паэта прасякнута болью за будучае нацыі**.**

“Народ! Калі ты ёсьць народ,
А не бязвольны раб дармовы,–
Не дай пусьціць сябе на звод:
Не выракайся роднай мовы!
Яна ня горшая нічуць
За мовы іншых слынных нацый.
Таму – адрынь, адпрэч, адгудзь
Майстроў хлусьні і махінацый!
Каб не загналі без пары
Цябе ў магілу злыдні-юды, –
Загавары, загавары
На роднай мове скрозь і ўсюды!”
(Зь верша Н.**Гілевіча** «***Народ***!»,1995)

Ніл Сымонавіч – наш сын Айчыны –
Існасьць несьмяротнай музы чынна
Ладзіць, каб на ніве роднай мовы
Узрасьлі жыцьця жывога ўмовы.

Гібкі верш зман словам выяўляе
І ў душы гнеў дзікі распаляе –
Людзям працавітым, люстрам нібы,
Ерась выкрывае ў думках й хібы.
Веліч творчай музы, як аснова,
Існуе ў сказаньнях роднай мовай,
Чула дзе расьце дух узвышэньня
У варунках краю Адраджэньня.

Верасень 2008

МОВА – ЖЫЦЬЦЯ АСНОВА

Балада акравершам прысьвячаецца старшыні Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Алегу Анатольевічу **Трусаву** (н.1954).

“Мова – этнічная аснова самавызначэньня народа і нацыі, яна– жыцьцястваральная аснова дзяржаўнага сувэрэнітэту, яна і абаронца народа, дзяржавы”. **Леанід Яўменаў**

“Родная мова, цудоўная мова!
Ты нашых думак уток і аснова!”
Уладзімер Дубоўка

Анёл ахоўвы мовы роднай
Лад дружна рушыў аднаўляць
Евангельлем, што служыць годна,
Грунтоўна думку напраўляць
У рэчышча пачуцьцяў гордых.

Але анёл маразма змоўна
На мову, ўзьведзенай ў Закон*,
Аброць надзеў – факт безумоўны:
Трасянкай зганьбіў лексікон.
Ох, як агідна беларусу
Літаратурны пераклад
Евангельля рабіць па-руску –
Вярстаць сюжэт на “рускі лад”...
Ігра са спадчынай зьмястоўнай –
Чарніць лексічны мовы склад –
У цьму сыходзіць памяркоўна...

Тут Таварыства*, як суб’ект,
Расправіў крылы сродкам мовы,
Узбагаціць каб інтэлект
Сімволікай жыцьця асновы.
Асноўным стаўшымся зьвяном
Вузла супольніцтва, яно
Узвышшам стала ўплывовым.

19 траўня 2010

СЛУГА АСЬВЕТНІЦТВА

Верш прысьвячаецца грамацка-культурнаму дзеячу, ствральніку прыватнага музея ў **Ст.Дарогах** Анатолю Яўхімавічу **Беламу***

“Блудныя сьцежкі цёмнага жыцьця
Навукі сонцам мусіш расьсвятліць,
Каб мы і наша ў прышласьці дзіця,
Не блудзячы, маглі свой век дажыць”

Янка Купала

Гаротны лёс, зацяты самасудам,
Шляхамі д’ябла край у змрок завёў
І сэнс жыцця, што існуе пад спудам,
У ранг загнанай спадчыны ўзьвёў…

Слуга асьветы ўзрушыўся пачынам,
З нябёсаў родных счуўшы боскі звон:
Сабраць сыноў пакутлівай Айчыны
З усіх краёў у славы Пантэон,

Скуль кожны зь іх непрыхаванай воляй
Змог весьці рэй зьмястоўнага жыцьця
З часоў ліхіх, атуленых нywоляй,
Каб вывесьці Айчыну з забыцьця.

Ён, справаю дабротнай апантаны,
Іх творчыя сьцяжынкі пралажыў
Ад родных ніў, што здрадай акаваны,
Да пафасу парнаскіх муз вяршынь.

Раскрылі крылы музы па прызваньню
Рупліўцаў мовы роднай, мастакоў,
Гісторыкаў, паэтаў… з захаваньнем
Праўдзівасьці нязведаных вякоў…

Асьветніцтва музей Старадарожскі
Ўзьнімае памяць продкаў з забыцьця.
Яго благаслаўляе голас боскі:
Заўжды ён прагне веры набыцьця.

25 красавіка 2010

ТЫТАН ДУХУ

Акраверш прысьвячаецца класіку беларускай літаратуры Ул-ру Сямёнавічу **Караткевічу** (26.11.1930-84) у сувязі з 80-годзьдзем зь дня нараджэньня. У разьвітальным слове на яго пахаваньні паэт Генадзь Бураўкін назваў Караткевіча* **апосталам Духу нацыі**.

"*Уладзімер Караткевіч...вяртаў беларусаў да беларускасьці, да нашай гісторыі. Гэта быў князь крывіцкага духу*".

Рыгор Барадулін

"*…спрадвеку гучыць мая мова, булатны клінок,*
тая гордая мова, якую й тады не забудзем,
калі сонца з зямлёю ў апошні заглыбіцца змрок"

Уладзімер Караткевіч

Уладзімер як духу тытан
Ліставаў твор з крыніц летапісца:
Адлюстроўваў характараў стан
Дабратворным пяром непахісна,
Зразумеў каб чытач сэнс жыцця
І ўвабраў у сябе продкаў моду:
Мацаваць навізны пачуцьця –
Езуіцтву прыдаць болей ходу;
Разуменьне законаў прыроды
У любую апісваць пагоду…

Крыж Хрыстовы яго – бы судзьдзя
Адраджэньню народа – істотна
Развівае пачуцьці ў грудзях,
Абуджае і гонар, і годнасьць.
Тут і вера ў жыцьцё як набат
Канцэнтруе увагу патомка:
Еднасьць рушыць у моўны фармат
Вызначальнаю матывіроўкай…
І вярэдзіць душу́ бед каскад –
Чалавечага гора з'яўленьняў –
Успаміны… пра лёс пакаленьняў.

26 траўня 2010

СЬВЯТЛО ХАНУКІ

Ханука – гэта габрэйскае **сьвята сьвятла**, якое прыпадае да нашых Калядных сьвятаў. Верш напісаны як развага на зварот, які быў дасланы Аляксам **Надсанам** з Лондана ў сувязі з Калядамі для беларусаў-католікаў 2011.

“Дабро ў жыцьці – як перамога
Над чорнай апрамецьцю зла.
Дык будзем жа часьцінкай Бога,
Ягонай праўды і сьвятла”.

Ларыса Геніюш

Яшчэ калі Хрыстос не нарадзіўся
І сьвет тануў у *“апрамецьці зла”,*
Народ габрэйскі д’яблу не скарыўся
І вера ў Збаўца радасьць прынясла.

Яна прыйшла скрозь покрыва пакуты,
Традыцый захаваўшы добры стан:
Не паддалася зваблівай спакусе –
Прыняць чужога культа здрадны сан.

І твар габрэйскі ганарыцца можа
Сьвятлом Ханукі – радасьцю зіхціць:
Габрэй не мог трываць пары нягожай,
Таму сьвет ісьціны над ім не кпіць.

І як папрок народу ў праваслаўі,
Які падпаў наўмысна ў пераплёт:
Ён выканаўцам дзеі стаў бясслаўным –
Яму незразумелы здрады ўзьлёт.

Прыціх загнаны люд у паняверцы
І цягне лямку рабскага жыцьця:
Калі ж чужой ён веры скіне дзьверцы?
Калі ж устане памяць з забыцьця?

x x x

Дык хай сьвятло Хрыстовае Ханукі
Спагадай праліваецца ў душы!
Хай зь вераю жывою*– без прынукі –
Яно жыцьцём абуджаным вяршыць!

3 студзеня 2012

БАЛАДА ПРА КНІЖКУ ВЕДАЎ

Балада прысьвячаецца дзеячу нацыянальнага адраджэньня, народнаму сакратру асьветы у 1-м урадзе БНР, выдатнаму навукоўцу, апосталу **Асьветніцтва** Аркадзю **Смолічу***, аўтару вучэбніка «Географія Беларусі» (праз “**о**”), які каштаваў яму жыцьця. **29** верасьня адзначаецца гадавіна яго нараджэньня (1891-1938).

“Дам я вам слоўца, братняе слоўца,
Шчырае слоўца,– ня знаю другіх, –
Сейце на роднай, беднай старонцы
Праўду ў думках і ў песьнях сваіх”.

Янка Купала

Анёлы аховы ліцьвінскага краю
Вучоных чыноў у абліччы сьвятым
На ранку **Свабоды** сабраліся раіць,
Як нацыю вывесьці ў сьвет зь цемнаты,
Каб просты народ мог напіцца свабоды
І спадчыну ведамі ўзвысіць з нагоды.

Пачэсную справу – стварыць дапаможнік
Пазнаньня пакутнай старонкі сваёй –
Апосталу ведаў надаў час трывожны,
Які шчэ ішоў баявой каляёй:
Ракою радзімы разліўся рух волі –
Ён надта хацеў… не казённае долі.

Апостал належна трымаўся парадку,
Каб кніжка займела твар праўды ў вачах
Народа сярмяжнага добрых задаткаў,
Якая ўступала ў жыцьцё, й павучаць,
Як збавіцца строю, якім люд спагнаўся
І краем “*тутэйшых*” – агідліва зваўся.

І… кніжка займела ад Геі* павагу –
Прыдала ёй славы сьвятая зямля,
Якую наш продак ад прыкрай зьнявагі
Заўзята адстойваў у жорсткіх баях:
Народу яна ў сьвет шырокі – аконца,
Скуль сьвеціць **Свабоды** нязгаснае **Сонца**.

Хадзіла цудоўная кніжка па весям
І сеяла веды на ніве люцкой.
Яны узьняліся крылатаю песьняй –
Грамацкае думкі бурліў неспакой!
Вірыліся дзёрзкія думкі, дарэчы,
Пакуль ёй зласьлівы анёл – не пярэчыў.

Ды скора ў край зьбегліся чорныя сілы
І крылы раскрыў панаваньня анёл.
Пад маскай аховы ён выт прафесійны
Зьдзяйсьняў над народам ліхім груганём:
Над лёсам кружылі жывыя пачвары –
Гібелі ў брыдотах крылатыя мары…

Судом безразважным прадажная "тройка"
Апосталу ставіла справу ў віну –
"*Саюз вызваленьня Русі Белай*"…Стойка
Ўспрыняў ён вар'ятаў маны навіну…
Але – у чаканьні – таміўся ў зладзеяў
Твор вольны, што ў думках пярэчаньні сеяў.

І, – кніжку узьняўшы, – анёл панаваньня
Прамовіў:*"Твой час, сявец ведаў,– прыйшоў*
Прызнацца ў справах душы ратаваньня:
Ты ж сам палічыў, што да мэты дайшоў,
Што сьмердам казёншчына – не да спадобы.
Дык знай жа: твой лёс твая кніжка й аздобіць"

Забілася сэрца апостала ведаў,
Калі небараку вялі на расстрэл.
І… кніжка пакорна ішла за ім сьледам:
Іх фатум магільны – ля дола сустрэў…

* * *

Ды ж воляю лёсу праз бурныя годы
Пра край кніга ведаў – прыждала пагоды!

Верасень 2008

ПЯСЬНЯР СВАБОДЫ

Акраверш прысьвячаецца публіцысту, пісьменьніку, паэту і грамацкаму дзеячу Уладзімеру Аляксеевічу **Арлову** (н.25.8.1953), аўтару 30 кніг прозы, эсэістыкі і паэзіі на гістарычную тэматыку ў сувязі з прысуджэньнем яму 27 сакавіка 2010 літаратурнай прэміі, заснаванай муніцыпалітэтам польскага горада Гданьск, у конкурсе **“Еўрапейскі паэт Свабоды”** за кнігу вершаў “*Паром праз Ла-Манш*”. За дэбютны празаічны зборнік “*Добры дзень, мая шыпшына*” ў 1986-м яму была прысуджана прэмія Ленінскага камсамола Беларусі, а ў 2008 – прэмія **“За свабоду думккі”** Яго кніга “Імёны Сававоды”– мая энцыклапедыя, скуль я чэрпаю сюжыты для сваіх твораў.

“Працай шчырай і знаньнем
Гору справім скананьне,
Праўдай лёгка няпраўду змагаці.
І на вузкіх на гонях
Пры сваіх валах, конях,
Ой, шмат можна чаго даказаці!”

Янка Купала

У эпічнай гармоніі строя
Літаратар стварыў нарматыў:
Адмысловым сугуччам настроя
Да людзей данясьці пазітыў.
Зьмест сюжэта ў зладжаных творах
Інтарэс вызначаўся з падстаў –
Менавіта ў Свабоды прасторах
Еўрапейскім паэтам паўстаў:
Рыцар Волі не зносіць умовы
У залежнасьці веры Хрыстовай.

Апявальнік Свабоды імёнаў
Рушыў музаю зладзіць карт-бланш:
Ліставацца з даверам к пісьмёнам,
Одум духа каб справіў рэванш...
Вершаў зборнік “Паром праз Ла-Манш”
У служэньні – маной не замглёны.

3 траўня 2010

КАБ НЕ АДЫШЛО ІМЯ Ў НЯБЫТ

Акраверш прысьвячаецца жывапісцу, апосталу **Рэалізму** Алесю **Мару** (Аляксею Антонавічу **Марачкіну),** якому 30 сакав. (1940) лёс адмерыў 70 год. Плён яго працы на Манпарнасе вельмі ўражвае: ў Пантэоне Славы Анатоля **Белага** ў Ст/ Дарогах яго творам адведзена цэлая зала, у якой разьмешчаны каля сотні тэматычных карцін і гістарычных партрэтаў, а таксама 600 медальёнаў выдатных дзеячаў Бацькаўшчыны, выкананыя ў бронзе, пазалоце, шкле ці сілуміне (параўнайце: ў Нац. музеі іх толькі 24).

"Сьветлай праўды сіла
Славу лепшую напіша
Бацькаўшчыне мілай".

Янка Купала

"Жыць, каб агонь у сэрцы не патух,
Дапамагае несьмяротны дух.
Як сплаў адвагі, мудрасьці, сумленьня
Ён дойдзе да наступных
пакаленьняў".

Сяргей Грахоўскі

Анёл тварца, каб з часам жыць,
Лагодзіць душу зьместам твора –
Як можна больш быў твор узорам:
Каб мог заўжды мастацкай формай
Сюжэт, не сходзячы з мяжы
Евангельскай зьмястоўнай нормы,
Юдоль зямную асьвяжыць.

Мастацкі твор ці медальён
Аздоблены прыкметай часу,
Радніць пачуцьці навылёт
Адным імкненьнем: каб не згаснуў
Чароўны дух агню Сварога;*
Каб са сьвядомасьці люцкой
Імя, што высьвечана Богам,
Не адышло ў нябыт-спакой.
У ім – так спадчыннасьці многа.

29 сакавіка 2010

КАМЭНТАРЫІ

Стар. 13.* **Вяліканьне Хрыста**: веснавое сьвята (Вялікдзень) у славян у гонар сонца, абуджэньня прыроды і надыходу "вялікіх дзён" палявых работ, пераасэнсаванае у сьвята ўваскрэсеньня Хрыста – *Пасху*. Менавіта ў гэты дзень мая старшая сястра Надзея (1927-67) павяла мяне за агарод, дзе непадалёку расьлі ёлкі, на якіх вілі сабе гнёзды грачы, каб бачыць як на ўсходзе гуляе сонца. Мне было 9 гадоў і я не мог бачыць гэтай з'явы прыроды ў сілу склаўшыхся абставін: грачы свой грай вялі – маю адцягвалі ўвагу. Таму я вока не таміў і… сонца – не гуляла.

Стар. 14. * **Атэіст** – прыхільнік атэізму: сістэма поглядаў, якая адмаўляе існаваньне Бога як жывой істоты, як звышнатуральных сутнасьцей.

Стар.14. * **Тэізм** – рэлігійны сьветапогляд, заснаваны на разуменьні Бога як трансцэндэнтнага разумнага пачатку, творцы, ахоўніка і ўладара сусьвету. У яе аснове ляжыць вера ў перманентную сувязь кожнага чалавека з Богам і ў магчымасьць непасрэднага дыялога паміж імі. Пры гэтым акцэнтуецца ўвага на ступені глыбіні і шчырасьці веры: **"жывая вера"** (ў каталіцызме) – душа рэагіруе на сітуацыю часу без прымусу; **"сардэчная вера"** (ў праваслаўі) трымаецца на прымусовым падпарадкаваньні душы царкве, а гэта значыць, што "сардэчная вера" – вера няшчырая, яна абарачае чалавека ў раба.

Стар. 15. * **Ашвіны**: у ведыйскай і індуісцкай міфалогіі – нябесныя браты-блізьняты (з санскрыту азначае "дзеці кабылы", якія валодалі лекавымі таямніцамі, пераляталі па паветры на калясьніцы), ўвасаблялі сабой ранішні і вячэрні змрок. У Беларусі ім пакланяліся яшчэ ў пач. 19 ст.

Стар. 15. * **Плынь арыянства**: хрысьціянская плынь, заснаваная ў 4-м ст. александрыйскім прэсьвітарам Арыем, які абвяргаў адзінасутнасьць з Айцом 2-й асобы Сьвятой Тройцы – Хрыста, бачачы ў ім пагрозу двухбожжу. Яна была жорстка асуджана, але ў 16 ст. адрадзілася ў якасьці сацыніянства. Прыхільнікамі на Беларусі былі С.Будны, В Цяпінскі і інш. Арыянскія школы існавалі ў Іўі, Клецку, Любчы, Лоску, Нясьвіжы, Наваградку і інш.

Стар. 15. **Сьвятая вера** – тэістычная вера ў Бога. (Чытай тлумачэньне да слова "**Тэізм**" на гэтай жа старонцы).

Стар. 15. * **Паганства**: старажытнае племя (язычнікі), якое ў веравызнаньні трымаецца на многабожжы. Усім багам, якія ўяўляліся чалавекам у вобразе ідала з дрэва – служыў вярхоўны жрэц, дзеяньні якога вызначалі 7 вешчых старцаў. За галоўнага божага весьніка лічыўся **Сварог**. Імя паходзіць ад слова *сварга,* што азначае (санскрыт) – месца нябеснага супакаеньня. Яго сынамі лічацца: **Дажбог** – бог дажджу, **Пярун** – бог грому, **Сварожыч** – бог агню, **Стрыбог** – бог ветру, **Хорс** – бог Сонца і іншыя.

Стар. 16. * **Сімагрл** – бог упрыгожваньня, **Валос (**Вялес) – бог мастацтва**, Доля** – багіня шчасьця, **Макоша** – багіня жытла і др.

Стар. 16. * **Трэба**: богаслужэбны абрад, які ў паганстве адбываўся з жэртвапрынашэньнем чалавечых асоб.

Стар. 17. * **Дэманалогія** – рэлігійнае вучэньне пра злых духаў і пра спосабы іх пазбаўленьня: малітвы, заклінаньні і пэўныя культавыя дзеяньні па выгнаньні д’ябла. Адно зь іх:

Стар. 17. * **Завіваньне барады** – старадаўні земляробчы абрад: некалькі нязжатых каласкоў скручвалі з кавалачкам хлеба з сольлю і прыціскалі да зямлі – атрымліваўся жытні “дзядок” з доўгай барадой, які заставаўся зімаваць. Сіла барады (*жыценя*) перадавалася зямлі і забясьпечвала добры ўраджай у будучым.

Стар. 17. * **Ёўнік** – апякун асеці: ў час сушкі снапоў у ёй спальвалі неабмалочаны сноп жыта як ахвяру Сварожычу, да якога зьвярталіся з малітвай, каб не спаліў ёўню.

Стар. 17. * **Плады** абраднай дзейнасьці: са старажытных часоў у народзе захаваліся такія абрады, як Ваджэньне тура, Гульня ў пахаваньне, танец “Бычок”, “Жаніцьба Цярэшкі” на Полаччыне (ў Лепелі) ці “Жаніцьба коміна” на Палесьсі, Каравай, Віцьцё вянка ці Варажба, Гуканьне вясны, не гаворачы аб Вяліканьні (Пасхі), Дзядах, Радаўніцы, Дажынках і Сёмухі, аб згаданых ужо Купальлі і Калядах і другіх язычніцкіх і хрысьціянскіх абрадах з мэтаю забясьпечыць магічным чынам спрыяньню прыродных з’яў, плёну ў працы, дабрабыту, здароўю, працягласьці роду і інш.

Стар. 18. * **Кумір**: у нашым выпадку – галоўны бог Сварог.

Стар. 18. * **Аскольд і Дзір** – кіеўскія князі ў 2-й пал. 9 ст. (Паводле летапісных зьвестак яны былі баярамі Рурыка, варажскага конунга, закліканага ў 862г. “з-за мора” ільменскімі славенамі /выхадцамі зь вянедаў/, весямі, мерямі, муромамі і крывічамі для княжаньня спачатку у Ладазе, а затым у Ноўгарадзе). У 864г. яны ўзначальвалі паход у Канстанцінопаль, пасьля чаго прынялі хрост ад епіскапа, дасланага канстанцінопальскім патрыярхам Фоціем I. Гэтыя падзеі атрымалі назву *Аскольдавага хросту*.

Стар. 18. * **Алег** – ваявода Рурыка, пасьля сьмерці якога ў 879г. стаў князем у Ноўгарадзе. Па яго загаду ў 882г. Аскольд і Дзір былі забіты, абвінаваціўшы іх ва ўзурпацыі ўлады. Авалодаўшы затым Кіевам, Алег зрабіў яго сталіцай Рускай дзяржавы.

Стар. 18. * **Яраполк** Сьвятаславіч (?-980) – вялікі князь кіеўскі ў знак прызнаньня хрысьціянства (па даным археалагічных раскопак) узьвёў у Кіеве хрысьціянскі храм, які, аднак, пасьля яго вераломнага забойства варагамі ў стане брата Ўладзімера каля г.Родня, быў разбураны, а на яго месцы па загаду Ўладзімера, захапіўшага ўладу, быў створаны ў 983г. язычніцкі пантэон – цэнтральнае паганскае капішча, дзе ўзьвялі драўляных куміраў на чале з Перуном.

Стар. 18. * **Улад**: Уладзімер Сьвятаславіч (?-1015) – вялікі князь кіеўскі (980-1015), пазашлюбны сын Сьвятаслава Ігаравіча. У час жорсткіх усобіц пасьля сьмерці бацькі ўцёк у Скандынавію, адкуль вярнуўся з атрадам варагаў у Ноўгарад. Па дарозе захапіў Полацк, забіў там князя Рагвалода, яго жонку і сыноў, а князёўну Рагнеду гвалтам зрабіў сваёй жонкай. Пасьля захапіў Кіеў, вераломна забіўшы Яраполка. На месцы створанага Яраполкам хрысьціянскага храма ўзьвёў паганскае капішча. А каб умацаваць сваю ўладу цягам збору дані з халопаў стаў праводзіць рэпрэсіі.

Стар. 18. * **Політэізм** – многабожжа, вера ў многіх багоў. Узьнік у перыяд разлажэньня першабытнай абшчыны на аснове адухаўленьня і персаніфікацыі розных з'яў прыроды.

Стар. 19. * **Халоп**: У старажытнай Русі (на тэрыторыі сучаснай Украіны і паўднёвай часткі Беларусі, дзе калісьці пражывалі яцьвягі) паднявольная асоба, па становішчу блізкая да раба.

Стар. 19. * **Першыя Сьвятыя**: Летапісец распавядае, як у 983г., пасьля пасьпяховага паходу на тэрыторыю тутэйшых яцьвягаў (сучаснай Беларусі), Уладзімер зьбіраўся "зрабіць трэбу" багам. Было кінутае жэрабя, і выбраны быў "з-за зайдрасьці д'ябла" сын варага-хрысьціяніна. Дружыньнікі Уладзімера скіраваліся да дома гэтага варага, кажучы, што богі зрабілі свой выбар. Той адказаў: *"Не богі гэта, а – лясіна: сёньня ёсьць, а заўтра – згіне... Не аддам свайго сына д'яблам"*. Так ён і стаяў з мячом і са сваім сынам у сенцах, пакуль зноў дасланы аддзел не зьнішчыў яго двор з усімі абаронцамі. Тыя варагі сталі аднымі зь першых хрысьціянскіх пакутнікаў Русі, вядомыя пад імёнамі Фёдар і Іван. (Алег Дзярновіч "Гісторыя Беларусі. Частка XIV. Хрост: дзяржава і вера", апубл. у "Нашай Ніве №6,1911).

Стар. 19. * **Прызнаньне хрысьціянства**: хрысьціянства як дзяржаўная рэлігія была прынята князем Уладзімерам Сьвятаславічам у 988г. Сам жа ён прыняў хрост у 987г. у Корсуні, а акт хрышчэньня жыхароў г.Кіева было праведзена грэчаскімі сьвяшчэньнікамі ў р. Дняпро. Аднак рэальна гэты працэс расьцягнуўся на стагодзьдзі. На Беларусі ўвядзеньне хрысьціянства прынята лічыць з 992г. – з часу стварэньня Полацкай праваслаўнай епархіі як адм.-тэр. адзінкі Кіеўскай мітраполіі, хаця яно пачалося на стагодзьдзе раней – пры Аскольдзе.

Стар. 19. * **Візантыйшчына**: ад назвы Візантыя як імперыі –дзяржавы ў 4–сяр. 15 ст., якая ўзьнікла ў выніку распаду Рымскай імперыі ў яе ўсходняй частцы. Пануючай рэлігіяй стала хрысьціянства. У выніку барацьбы розных плыняў (арыянства, нестарыянства і інш.) пануючай рэлігіяй стала праваслаўе. Але дагматычныя разнагалосьсі паміж канстанцінопальскім патрыярхам і папскім прастолам прывялі яе ў 1054г. да афіцыйнага расколу (схізмы) паміж усходняй і заходняй. цэрквамі. Канчатковы падзел цэркваў адбыўся пасьля 1204г. А пасьля таго, як туркі-асманы ў 1453г. захапілі і разрабавалі Канстанцінопаль, Руская праваслаўная царква (РПЦ) ў Маскоўіі ў 1459г. афіцыйна аб'явіла сябе Маскоўскай мітраполіяй, а ў 1589г. усталявала патрыяршаства. З гэтага часу праваслаўе на нашых землях страціла сваю ролю адметнай духоўнай і сьвецкай улады і пераўтварылася ў РПЦ шавіністычнага толку, спарадзіўшы войны і зьнішчэньне нашай нацыі пад маркай яднаньня нібыта роднасных па духу славян *"Всея Руси"*.

Стар. 19. **Цэсар** – "вярхоўны конунг" (ад улады Візантыйскай імперыі – імператар) хрысьціянізацыі язычнікаў у праваслаўе.

Стар. 20. * **Торвальд** – ісландскі вандроўнік, які згодна *"Сагі аб хрышчэньні"* быў накіраваны канстанцінопальскім імператарам ("вярхоўным конунгам") у **Аўстравег** ("Усходні шлях" – так пазначаліся землі,

што ляжалі на ўсход ад Скандынавіі і на ўсходніх берагах Балтыйскага мора) зь місіяй хрысьціянізацыі. Прыбыў ён у Полацк у 986г. разам са сваім памочнікам. Місія яго была настолькі пасьпяховай, што ён вырашыў тут застацца, пабудаваў цудоўны манастыр побач з бажніцай Яна Хрысьціцеля. У тым манастыры і закончыўся яго зямны шлях, там жа ён быў і пахаваны. (Чытай Алега Дзярновіча "Гісторыя Беларусі. Частка XV. Хрост: розныя вектары". Апубл. у "Нашай Ніве", №8.2011).

Стар. 20. * **Рагнеда** (?-1000) – полацкая князёўна, дачка князя Рагвалода. Паводле летапісаў (каля 980) яна адхіліла сватаньне Уладзімера Сьвятаславіча. За адказ ён захапіў Полацк, забіў бацьку, маці і двух братоў, а яе гвалтоўна зрабіў сваёй жонкай. З пачуцьця помсты яна зрабіла няўдалы замах на яго жыцьцё. Уладзімер хацеў пакараць яе, але за маці заступіўся сын Ізяслаў. Тады Уладзімер саслаў яе з сынам у Ізьяслаўль (Заслаўе). Паводле паданьня пасьля хрышчэньня Уладзімера і ліквідацыі гарэма яна другі раз адмовілася выйсьці замуж і пастрыглася ў манашкі пад імем Анастасіі. Няма сумневу ў тым, што вялікі ўплыў на такое рашэньне зрабіла місія Торвальда-Вандроўніка.

Стар. 20. * **Прадаслава** – сьвецкае імя полацкай князёўны Еўфрасіньні Полацкай (каля 1102-67). Калі дасягнула паўналецьця, яна адмовілася ад дынастычнага шлюбу, прыняла ў 1114г. анёльскі чын і стала ігуменнай манастыра св. Спаса ў Полацку, прысьвяціўшы сваё жыцьцё асьветніцтву і хрысьці-янству. Першая жанчына, кананізаваная рускай праваслаўнай царквой у 1547г. У 1984г. прылічана да Сабора Беларускіх Сьвятых.

Стар. 20. * **Бруна**-мніх – саксонскі біскуп зь Кверввута (974-1009), які ажыцьцяўляў місію хрысьціянізацыі на землях Прусі і Кіеўскай Русі (нашыя землі ў той часс находзіліся пад уладай Уладзімера Сьвятаславіча). Вось тут яго і напаткала яшчэ прарочаная Уладзімерам сьмерць: у прускіх пушчах, згодна паданьня, пасьля рэлігійнага дыспуту, падчас якога Бруна кінуў у вогнішча паганскага ідала, ён быў асуджаны жрацамі на спаленьне. Але мясцовы ўладар Нецімер іх прысуд адмяніў. Верагодна, ён і 30 яго набліжаных прынялі хрысьціянства. Аднак супярэчнасьці паміж уладай і грамацтвам наконт прыняцьця хрысьціянства не зьняліся. Таму далейшая місія Бруна была няўдалай. Па загаду Забедэна – другога мясцовага лідара – Бруна схапілі і абезгаловілі, а яго 18 спадарожнікаў павесілі. І вельмі хутка, ў 1024, ён быў кананізаваны. (Чытай "Гісторыю Беларусі.Част.XVII. Сьвяты Бруна і адкрыцьцё Літвы. "Наша Ніва №18, 2011)

Стар. 21. * **Міндоўг** (1195?-1263) –заснавальнік і першы вялікі князь Вялікага княства Літваніі. У 1236г. "Краіна Мяндогава" знаходзілася ў саюзных або васальных адносінах з галіцка-валынскім кн. Данілам Раманавічам. Далучыўшы да сваіх уладаньняў Наваградскую зямлю, якая дасталася яму ў спадчыну пасьля сьмерці бацькі Ізяслава (нашчадка полацкіх князёў) ў 1246г., і ўладкаваўшы свайго стаўленьніка ў Полацку, ён фактычна даў пачатак утварэньню ВКЛ. Пасьля гэтага адносіны з Данілам Раманавічам сталі варожымі. У 1246г. Міндоўг прыняў праваслаўны хрост. Але каб замацавацца ва ўладзе ў сувязі з усобіцамі, ён

пайшоў на прамыя зносіны з Рымам, прыняў каталіцтва і ў 1253г. каранаваўся ў Наваградку каралеўскай каронай. Але інтрыгі вакол уладарства прымусілі яго ў 1261г. ад каталіцкай веры адмовіцца. Тым не менш, над ім гвалт учынілі падначаленыя яму князі: полацкі Таўцівіл, жамойцкі Транята і нальшчанскі Даўмонт.

Стар. 21. * **Сардэчная** вера і **жывая** вера – чытай тлумачэньне слова "**тэізм** " на стар. 51.

Стар. 21. * **Гедымін** (каля 1275-1341) – вялікі князь ВКЛ, у час княжаньня якога фактычна завяршыўся працэс аб'яднаньня ліцьвінскіх зямель. У 1323-24 рабіў заходы, каб ахрысьціць у каталіцтва язычніцкае насельніцтва, але, бачачы адмоўныя адносіны да гэтага праваслаўных, якія складалі большасьць насельніцтва, і язычніцкай Жамойціі, адмовіўся ад свайго намеру. Тым не менш, каб справіць сваю мэту, ён у 1341г. запрасіў 10 чэшскіх манахаў. Але свае ж сьвятары яго і атруцілі.

Стар. 21. * **Альгерд** (1296-1377) – вялікі князь ВКЛ (1345-77) вёў пасьпяховую палітыку канчатковага аб'яднаньня славянскіх зямель у адзіную дзяржаву, што абвастрала яго адносіны з ардынскай Масквой. За час яго княжаньня тэрыторыя ВКЛ павялічылася больш як у 2 разы, што спрыяла развіцьцю краіны, але ўзмацніліся тэрытарыяльныя супярэчнасьці з Масквой.

Стар. 22. * ***"Апошнія ахвяры сьвяшчэннага дуба"*** – гістарычная аповесьць Вольгі Іпатавай пра хрысьціянізацыю насельніцтва нашага краю ў час праўленьня Альгерда. У 1345г. за прыняцьце Хрыстовай веры былі павешаны на паганскім дубе яго прыдворныя: Антоній (у паганстве Кумец), Іаан (Няжыла) і Яўстафій (Круглец). У першыя годы свайго валадараньня Альгерд не змог процістаяць жрацам, бо надта яшчэ свежай была памяць аб прычыне сьмерці свайго бацькі. Але праз пэўны час у 1365г. ён рашуча расправіўся з язычніцкімі жрацамі, якія сваёй воляй ў Вільні ўчынілі забойства 7 замежных хрысьціян заходняга (каталіцкага) абраду. Па загаду князя сьвяшчэнны дуб быў ссечаны. А яшчэ праз нейкі час на месцы дуба ўжо стаяла царква Сьвятой Тройцы – ў памяць аб трох пакутніках за новую веру.

Стар. 22. * **Нестар** – манах Кіева-Пячэрскага манастыра, летапісец канца 11-пач. 12 ст., адзін са складаньнікаў *"Аповесьці мінулых гадоў"*.

Стар. 22. * **Рым у рост**: Маецца на ўвазе пашырэньне каталіцтва на нашых землях пасьля Крэўскай уніі 1385 – дзяржаўнаму саюзу паміж ВКЛ і Польшчай, вымушанага каб процістаяць наступствам крыжакоў.

Стар. 23. * **Ягайла** (у праваслаўі Якаў, у каталіцтве Ўладзіслаў; 1352?-1434) – вялікі князь ВКЛ (1377-81,1382-92) і кароль Польшчы (1386-1434), старэйшы сын Альгерда. Каб умацаваць саюз, ён у 1386г. ажаніўся з польскай каралевай Ядвігай і стаў каралём Польшчы, прыняўшы ўмову Крэўскай дамовы ахрысьціць Літву па каталіцкаму абраду. Дзеля гэтага ў 1387г. ён заснаваў ў **Вільні** біскупства і зьдзейсьніў хрышчэньне: у паганскім храме ў даліне Сьвятарога залілі агонь Зьніч вадой. Паганцы, убачыўшы, што богі не ўгневаліся на такую дзёрзкасьць і не ўдарылі перуны, не пакаралі тых, хто асьмеліўся лінуць воду на Зьніча.

Спазнаўшы бясьсільле сваіх багоў перад руплівымі каралеўскімі слугамі, яны заявілі, што згодны хрысьціцца.

Стар. 24. * **Вітаўт** (у праваслаўі Аляксандар, у каталіцтве Віганд; 1350-1430) – князь гродзенскі, трокскі, вялікі князь ВКЛ (1392-1430), адзін з самых выдатных дзяржаўных дзеячаў ВКЛ. Сваё імя ён атрымаў у гонар язычаскага бога Сьвятавіта. У вуснах ліцьвінаў у Наваградку, дзе ён жыў, яго імя гучала як Віцень. А ў вуснах жамойтаў імя Віт прыняла форму "Вітаўт", паколькі так па-жамойцкі яго называла маці, якая была родам з язычніцкага племені, якія жылі на ўзбярэжжы Балтыйскага мора. (Чытай кнігу Вітаўта Чаропкі "Імя ў летапісе", 1994, стар.265).

Стар. 24. * **Адплатны час**: Вітаўт пасьля забойства Ягайлам у 1382г. яго бацькі, каб адпомсьціць яму, прыняў каталіцтва і заключыў у 1384г. з крыжакамі саюз: абавязаўся стаць васалам Тэўтонскага ордэна і аддаў ордэну Жамойцію. Аднак у ходзе барацьбы з Ягайлам ён пераканаўся ў яе бесперспектыўнасьці і згадзіўся на мір, атрымаўшы ад Ягайлы Бярэсьце і Гародню, большасьць насельніцтва якіх складалі праваслаўныя, што і вымусіла яго перайсьці ў праваслаўе. Але скора, у час заключэньня Крэўскай уніі, зноў прыняў каталіцтва. Толькі пасьля упартай барацьбы за ўладу ў 1392г. было заключана Востраўскае пагадненьне і Вітаўт стаў вялікім князем ВКЛ.

Стар. 24. * **Рызыкнуў нашчадкам**: у часы свайго прыніжэньня ў барацьбе за ўладу зь Ягайлам Вітаўт заключыў новы саюз з крыжакамі ў 1390г. На гэты раз яны ў якасьці заложнікаў узялі яго сваякоў і сыноў Івана і Юрыя. Умовы былі ранейшыя. Аднак крыжацкія заходы заваладаць Вільняй і Гародняй прымусілі Ягайла пайсьці на уступкі Вітаўту – перадаць яму вярхоўную ўладу ВКЛ. І Вітаўт згадзіўся, пакаяўшыся ў "непаразуменьні", хоць і рызыкаваў сваімі сынамі. Мара яго зьдзейсьнілася – ён стаў вялікім князем. Але радасьць была нядоўгай: рыцары ў Кралеўцы (сучасны Калінінград) сыноў атруцілі.

Стар. 23. * **Грунвальд**: вырашальная бітва ў Вялікай вайне 1409–11 паміж Вялікім княствам Літоўскім і Польшчай з аднаго боку і Тэўтонскім ордэнам з другога, якая адбылася 15 ліпеня 1410г. каля населеных пунктаў Грунвальд і Таненберг; з'явілася галоўным этапам вайны, план якой быў распрацаваны Ягайлам і Вітаўтам на Берасьцейскай сустрэчы 1409. Бітва завершылася поўным разгромам крыжакоў, пасьля якой магутнасьць ордэна была поўнасьцю падарвана. Бітве пад Грунвальдам я прысьвяціў "Оду братэрства" (2-гі зборнік твораў, стар.101).

Стар. 24. * **Мітраполіі** сталіцу: Вітаўт, разумеючы ролю праваслаўнага насельніцтва ў дзяржаве, у 1416г. перанёс сталіцу праваслаўнай мітраполіі з Кіева ў Вільню на чале з Цымблакам Грыгорыем (1364-1419) з яго рэзідэнцыяй у Наваградку. Такім чынам, Вільня стала сталіцай двух хрысьціянскіх канфесій – і каталіцкага і праваслаўнага веравызнаньня.

Стар. 24. * **Томас Мор (**1478-1535**)** – англійскі гуманіст, адзін з заснавальнікаў утапічнага сацыялізму. Пабудову новага грамацтва зьвязваў з разьвіцьцём сьвядомасьці і маральным выхаваньнем: *як нельга аддзяліць чалавека ад Бога, так нельга аддзяліць палітыку ад маралі*. Абвінавачаны

ў дзяржаўнай здрадзе і пакараны сьмерцю. У 1935г. кананізаваны каталіцкай царквой.

Стар. 24. * **Патрыяршства:** Маецца на ўвазе факт абвяшчэньня ў 1589г. Маскоўскай мітраполіі (афіцыйна называлася мітраполіяй з 1459г.) сябе патрыярхіяй "*Всея Руси*" (чытай тлумачэньне на стар 66 **"Візантыйская духоўнасьць"**).

Стар. 25. * **Аселы мір:** імперскія амбіцыі Маскоўскай РПЦ па захвату нашых тэрыторый (нібыта роднасных ёй: маскалі этнічна ніколі не былі нам роднаснай нацыяй, яны па этнасу – угра-фіна-ардынскага паходжаньня) нарушылі спакойнае трывалае жыцьцё ў ВКЛ, якое існавала да ўзвышэньня Масковіі, і распачала войны (1492-94, 1500-03, 1507-08, 1512-22, 1534-37) за "аб'яднаньне" ўсходнеславянскіх зямель у складзе Маскоўскай дзяржавы, на якія айцы РПЦ бласлаўляюць сваіх воінаў. Гэта – сьвятатацтва, поўнае крушэньня сьвятыні хрысьціянства (6-га завета), за якое яны цынічна ратуюць у рамках хрысьціянізацыі "*Всяе Руси*".

Стар. 25. * **Саюз канфесій:** ідэя аб'яднаньня каталіцкай і праваслаўнай цэркваў на нашых землях узьнікла яшчэ ў 1397г. Ягайла сумесна са сваёй жонкай Ядвігай (1374-99), падтрымліваючы заходы мітрапаліта Кіеўскага і Ўсяе Русі Кіпрыяна на заключэньне уніі, заснавалі ў Кракаве кляштар, дзе вялі падгатоўку сьвятароў з мэтай аднаўленьня адзінства ўсяленскай хрысьціянскай царквы. Але гэты працэс расцягнуўся аж на 2 стагодзьдзі.– асуджаліся Канстанцінопальскім і Іерусалімскім саборамі. І толькі імперскія амбіцыі РПЦ праглынуць наш край (пачаліся новыя войны па захвату нашых зямель) вымусілі кіраўнікоў двух дзяржаў заключыць спачатку ўнію польска-літоўскую ў 1569г. у Любліне на прынцыпах раўнапраўя абедзьвюх дзяржаў, а затым у 1596 у Бярэсьці (у сувязі з усталяваньнем у 1589г. Маскоўскага патрыяршаства) і рэлігійную, па ўмовах якой праваслаўная царква прынімала дагматыку каталіцкага веравызнаньня, захаваўшы ўсходнія грэка-візантыйскія рытуалы і традыцыйную праваслаўную абраднасьць. Пытаньні ўніі праваслаўнай царквы з каталіцкай распрацаваў у тэарытычным плане езуіт Пётр Скарга (1535-1612). Пераход ва ўніяцтва сустрэў сярод прыхільнікаў РПЦ жорсткі супраціў. Але шырокая асьветніцка-адукацыйная дзейнасьць сьвятароў І.Кунцэвіча, І.Руцкага, М.Рагозы, І.Пацея, і другіх далі плён. Увага да нацыянальна-культурных традыцый, выкарыстаньне ў рэлігійным жыцьці роднай (ліцьвінскай) мовы спрыялі павелічэньню ўплыву грэка-каталіцкай царквы і да канца 18 ст. яна ахоплівала ўжо больш за 80% насельніцтва Літваніі, якая мела назву Magnus Dukatus Lithuaniae (Карта Г.Баплана, 1654г., БЭ, т.3, стар.6 і досьвед С.Дубянецкага, БЭ, т.2, стар.409).

Стар. 25. * **Пацей** Іпацій (1541-1613) – царкоўны і дзяржаўны дзеяч, ініцыятар і арганізатар Уніі 1596, аўтар палемічных твораў у абарону ўніі, уніяцкі мітрапаліт (1599-1613).

Стар. 25. * **Рагоза** Міхаіл (1540-99) – праваслаўны, потым уніяцкі царкоўны дзеяч, архімандрыт з 1579г., мітрапаліт Кіеўскі і Усяе Русі з 1589г. З 1594г. далучыўся да падрыхтоўкі злучэньня праваслаўнай царквы з рымска-каталіцкай. Пад яго старшынствам царкоўны сабор у Бярэсьці

абвясьціў Унію 1596 і зацьвердзіў яе ўмовы, за што сабор РПЦ пазбавіў яго сана. Ва ўніяцкай царкве захаваў тытул мітрапаліта з 1596г.

Стар. 25. * **Руцкі** Іосіф (1574-1637) – царкоўны дзеяч, педагог і філосаф, вучыўся у Грэчаскім калегіуме ў Рыме. З 1602г. рэктар Віленскай уніяцкай семінарыі. З 1608г. – намесьнік І.Пацея, з 1609г. – архімандрыт, з 1613г. – уніяцкі мітрапаліт.

Стар. 26. * **Езуіты**: члены каталіцкага манаскага ордэна "Таварыства Ісуса", створанага ў1534г. іспанскім дваранінам І.Лаёлам для барацьбы з Рэфармацыяй і ўмацаваньня каталіцызму. Ордэн трымецца на аснове строгай дысцыпліны і абслютнай волі яго кіраўніка.

Стар. 26. * **Барока:** стыль мастацтва 16-18 ст. вызначаецца фантастычным процістаўленьнем ідэльнага і пачуцьцёвага, ірацыянальнага і разумовага, што прыдае творам эмацыянальную афарбоўку і інтэлектуальную напружанасьць, так уласьцівыя рэлігіёзнай экзальтацыі. Пачатак эпохі на Беларусі зьвязаны з будаўніцтвам першага ў Рэчы Пасплітай помніка архітэктуры – Нясьвіжскага касьцёла езуітаў (1584-93), за ім ішлі забудовы: Гальшанскі палац, Гродзенскі касьцёл і кляштар езуітаў, Слонімскі Андрэеўскі касьцёл, Магілёўская ратуша, Ружанскі палацавы комплекс і др. Мастацкія прынцыпы барока яскрава выявіліся ў ткацтве (Слуцкія паясы), у вырабах са шкла (Урэцкая мануфактура), у разьбе па дрэве ("беларуская рэзь"), у літаратуры ("Прамова русіна", "Ліст да Абуховіча" і інш.), у музыцы ("Полацкі сшытак"– узоры ліцьвінскай кантавай культуры), у відовішчах (лялечны тэатр "батлейка") і г.д.

Стар. 26. * **Дыбкі**: маскоўскі клір, бачачы памехі палітыцы "вызваленьня заходняй Русі ад каталіцкага прыгнёту" з боку уніяцтва, распачала праводзіць сярод праваслаўных шантаж і правакацыі, якія потым выліваліся ў адкрытыя выступленьні і мяцяжы супроць уніятаў накшталт так званага Полацкага Паўстаньня 1623.

Стар. 27. * **Кунцэвіч** Іасафат (1580-1623) – уніяцкі царкоўны дзеяч, сьвятар з 1609г. Разам зь мітрапалітам І.Руцкім удзельнічаў у стварэньні ордэна базыльян. У 1618-23 – архіепіскап Полацкі, аўтар палемічных твораў у абарону Уніі. Забіты мяшчанамі Віцьбеска ў час бунта (так званага Паўстаньня 1623г.) У 1867г. абвешчаны сьвятым каталіцкай царквы.

Стар. 28. * **Войны**: у сувязі з пашырэньнем уніяцтва і выхаду насельніцтва з-пад улады РПЦ, яе сьвятары сталі біць трывогу аб небяспецы, якая нібыта сыходзіць ад каталіцтва, і зноў распачаліся войны (1609-18, 1632-37, 1654-67). Асабліва трагічнымі для нашага народа была вайна 1654-67), якая займела назву як "невядомая" і Паўночная вайна 1700-21.

Стар. 28. * "**Невядомая вайна**": у выніку гэтай вайны насельніцтва ВКЛ паменшылася з 2,9 млн. да 1,4 млн. чал. Найбольш пацярпелі ўсходнія раёны і цэнтральная частка, дзе вынішчылі да 70-80% насельніцтва. Зьнішчаліся поўнасьцю гарады і сёлы. Гэта значыць – нацыя зьнішчалася пад корань. З таго часу краіну засялялі маскалі і другія нацыі з усходу, што значна паўплывала на сёньняшні электарат зь яе верай, як вядома – праваслаўнай. Эканоміка краю аказалася ў стане поўнага заняпаду. Як сцьвярджае гісторык і пісьменьнік Ул.Арлоў: *"У выніку той вайны іншым*

зрабілася практычна ўсё – ад умоваў жыцьця да нацыянальнага генафонду. I менавіта ў цяжкіх наступствах тых падзеяў трэба шукаць прычыны многіх нашых цяперашніх нацыянальных бедаў, пачынаючы ад слабой нацыянальнай кансалідацыі". I, як заўважыў Сяргей Дубавец у сваёй кнізе "Вострая Брама" (стар.434): *"нават масавыя сталінскія і гітлераўскія расстрэлы, канцлягеры і высылкі не настолькі зьмянілі аблічча нашай краіны і нас саміх, як тая 13-гадовая вайна. Падобна, што да вайны гэта быў адзін народ, а пасьля ўжо – зусім іншы".* Пісьменьнік Сакрат Яновіч дапаўняе: *"Ён стаў іншы перш за ўсё біялагічна. Бо пасьля тае вайны, як згадваюць мэмуарысты, можна было па Белай Русі ісьці цэлы дзень і не спаткаць жывога чалавека. Толькі на дарогах, у палях і спаленых вёсках гнілі чалавечыя трупы. Разумееце, што гэта значыць? Не было людзей. Ня кажучы ўжо пра гаспадарку. Я чытаў тагачасныя маскоўскія дакументы, дык там бясконца паўтараецца адна фраза ў заканчэньні кожнага загаду: "Спаліць усё да галавешак". У нас забралі фактычна нацыю".* Вось такія адносіны былі маскаля-ардынца да свайго "брата"-ліцьвіна, якога мусіў праз 2 ст. назваць "беларусам", а затым, каб зьнішчыць і гэтае падабенства, назваць проста "тутэўшым". Многія з нас да апошняга часу не мелі ніякіх зьвестак аб тых войнах, якія спараджалі нашыя "браты" з адной мэтай: зрабіць наш край Паўночна-Заходнім краем Расеі, чаго ў канцы канцоў Масква і дабілася, падзяліўшы Рэч Паспалітую на часткі. Каб не гэтыя войны і сталінскі генацыд 1924-53 гадоў, то у нас пражывала бы каля 25-30 млн. чал.

Стар. 28. * **Марс** – згодна рымскай міфалогіі бог вайны.

Стар. 28. * **Сімяон** Полацкі (1629-80) – рэлігійны і грамацкі дзеяч. У 1654-64 – настаўнік брацкай школы, якія ствараліся пры цэрквах і манастырах з дабрачыннай і асьветніцкай дзейнасьцю. Прапагандаваў ідэю ўз'яднаньня хрысьціян пад духоўнай эгідай рымскага папы і пад дзяржаўным патранатам маскоўскага цара. У час вайны 1654-67 панягерычна вітаў цара Аляксея ў Полацку, здрадзіўшы нацыі. Вядомы як паэт, прыхільнік асьветнага абсалютызму. З 1664г. жыў ў Маскве, быў першым прыдворным паэтам і драматургам расейскіх цароў.

Стар. 29. * **Царыца** – Кацярына II (1729-96) 22 красавіка 1794г. выдала указ ***"Об искоренении Унии"*** на падставе таго, што сяляне-ўніяты і сьвятары актыўна ўдзельнічалі ў паўстаньні 1794 пад кіраўніцтвам Т.Касьцюшкі. Ужо ў 1795г. былі скасаваны ўсе ўніяцкія епархіі, акрамя Полацкай. Пры гэтым яна загадала: *"Великое княжество Литовское впредь именовать Белой Русью, а народ её белорусами, чем на века привяжем её к России. Замирить Белую Русь военной силой невозможно. Эту миссию мы возложим на русского чиновника, русского учителя и русского попа. Именно они отнимут у белорусов не только их язык, но и саму память про себя".* Спачатку вынішчэньне вялося на добраахвотнай аснове, але пасьля Паўстаньня 1830-31 "далучэньне" ўніятаў да праваслаўнай царквы праводзілася ўжо па ўказу цара прымусова. З гэтага часу імперскі гнёт лёг чорнай плямай на нацыянальную сьвядомасьць народа, якая вынішчалася *"мячом забароны"* (сьвятароў зьнішчалі фізічна за

ўжываньне роднай мовы), каб *“вновь воссоединённый народ”* згодна ідэалогіі *“западнорусизма”* стаў *“истинно русским”*.

Стар. 29. * **Садкоўскі** Віктар – архіерэй Менскай праваслаўнай епархіі. (Чытай эсэ “Карані «русізма»” на ствр.7).

Стар. 29. * **Паўстаньне**: маецца на ўвазе Паўстаньне (Вайна) **1830-31**, якое ў нас амаль забыта, каб не кідаць цень на свайго “сабрата”. Вось што нам паведамляе пра яго гісторык Сяргей Харэўскі (чытай праект “**Вострая Брама**” Сяргея Дубаўца, 2005, стар. 51-58): “*Вайна 1831 году дзеліць гісторыю нашае культуры на “**да**” і “**пасьля**”. “**Да**” існавалі ўнівэрсытэты, кляштары, магнацкія рэзыдэнцыі, пры якіх былі калегіюмы, школы, бібліятэкі, тэатры, музеі, шпіталі… “**Пасьля**” ўсго гэтага ня стала. Засталася дата – 1831 год, і пытаньні. Першае зь іх – як называць тую вайну. У Польшчы яе называюць Лістападаўскім паўстаньнем, маючы на ўвазе лістапад 1830 году. У Беларусі яна пачалася толькі ў сакавіку 1831-га, а скончылася ў 1833-м. Палякі змагаліся за сваю канстытуцыю й дзяржаўнасьць. Яны мелі аўтаномію, сэйм і нават войска... Беларусы ня мелі нічога і змагаліся “за нашу і вашу свабоду”... Стары расейскі слоўнік Бракгаўза спасылаецца на кнігу нейкага Пузырэўскага “Польская вайна 1831”.Гэтак яна і ўвайшла ў эўрапейскую гісторыю. Чужая вайна… Але кроў была наша… Адам Міцкевіч прысьвяціў падзеям тае вайны сваю паэму “Дзяды”. Магутным творам, зьвязаным з вайною, стаў палянэз Агінскага “Разьвітаньне з Радзімаю”, напісанага ў 1831 годзе. Сусьветная клясыка… Большага ў беларускай культуры пра тыя падзеі не сказана і дасёньня… Менавіта пасьля тае вайны расейцы забаранілі нават згадваць назвы Беларусь і Літва…*

Чым стала вайна для нашай культуры? Наступствы паразы былі катастрафічныя. Тысячы людзей былі расстраляныя, павешаныя, сасланыя на катаргу (па загаду Мураўёва-вешальніка). *Дзясяткі тысяч былі пазбаўленыя маёмасьці і шляхецкіх правоў. У князя Яўстаха Сапегі канфіскавалі маёнткі ў Ружанах і Дзярэчыне… Былі скасаваныя і выгнаныя ўсе каталіцкія кляштары. Ліквідаваная царкоўная унія. Спынена дзеяньне Вялікага Статуту, зруйнаваныя многія старасьвецкія ратушы. Зачынены Віленскі ўнівэрсітэт… Даверлівых сялянаў напаткаў прыгон новых, расейскіх паноў, і рэкрутчына* (па лёсу Тараса Шаўчэнкі) *ў “маскалі”… Культурны і духоўны фон зьмяніўся непазнавальна менавіта пасьля 1831 году. Тыя каласальныя страты нічым не замененыя дасёньня”.* Гэта толькі адзін такі досьвед. А колькі іх было ці магло быць?

Стар. 29. * **Магільшчык Мураўёў** Міхаіл (1796-1866) – расейскі дзяржаўны і ваенны дзеяч, за дзікую расправу з паўстанцамі 1830-31 (толькі па суду рэпрэсіраваў 9361 чал., а ў Сібір саслаў сотні тысяч) быў празваны *“вешальнікам*”, праводзіў палітыку радыкальнай русіфікацыі і пераводу ўніятаў у праваслаўе. (Чытай эсэ “Карані «русізма»” на стар.7).

Стар. 30. * **Булгак** Ігнацій Іасафат (1758-1838) – царкоўны дзеяч, доктар тэалогіі і кананічнага права, член ордэна базыльян; у час цараваньня Паўла I (1796-1801) садзейнічаў вяртаньню ў унію прыходаў, якія былі пераведзены ў праваслаўе; у 1798-1828 – епіскап у Бярэсьці;

мітрапаліт Грэка-каталіцкай царквы (1817-38), з 1828 – старшыня асобнай Грэка-каталіцкай калегіі, з 1833 – архіепіскап Полацкі. Яго сьмерць зьняла апошнюю перашкоду для скасаваньня Ўніі 1596.

Стар. 30. * **Сабор**: сход іерархаў уніяцкай царквы ў межах Расейскай імперыі (прыхільнікаў скасаваньня Ўніі І.Сямашкі, А.Зубко, В.Лужынскага і 21 іншых духоўных асоб) прыняў рашэньне аб яе далучэньні да Рускай Праваслаўнай Царквы (РПЦ) на Полацкім царкоўным саборы 1839. Пасьля Паўстаньня 1830-31 пры праўленьні імператара Мікалая І (1825-55) праводзілася палітыка ўзмацненьня **"рускага элемента"** ў заходніх губернях Расеі: ліцьвіны (ўжо называлі беларусамі) і ўкраінцы былі абвешчаны неадрыўнай часткай рускага (на самай справе ардынскага) народа, што выклікала пытаньне аб іх рэлігійнай уніфікацыі. Паводле ўказа Мікалая І Сінод прыняў царкоўную пастанову аб скасаваньні уніі. Найбольш цяжка скасоўвалася уніяцтва ў паўночнай частцы Беларусі, дзе лацінізацыя Грэка-каталіцкай царквы была больш глыбокая. Да праваслаўнай царквы было далучана каля 2 млн. уніятаў. Частка ўніятаў перайшла ў рыма-каталікі (В.Кірэеў, БЭ,т.12, стар.469).

Стар. 30. * **Ідэя рускага пытаньня:** чытай пра "**рускі элемент**" на гэтай жа старонцы ў тлумачэньні слова "**Сабор**".

Стар. 30. * **Расход**: Маецца на ўвазе расстрэл найбольш заўзятых праціўнікаў скасаваньня уніяцтва.

Стар. 30. * **Смута**: хваляваньні народных мас супроць царскага засільля вылілася ў Паўстаньне 1863-64.

Стар. 30. **Ясь*** – "Яська-гаспадар з-пад Вільні", пад такім псеўдонімам выступаў Кастусь Каліноўскі (1838-64), лідар беларускага нацыянальнага вызвольнага руху, адзін зь кіраўнікоў Паўстаньня 1863-64. Ён – адзін з выдаўцоў, аўтар і рэдактар газеты для сялян на роднай мове "Мужыцкая праўда", на старонках якой друкаваліся ідэі *"Маніфеста літоўскага правінцыяльнага камітэта 1863"* аб сацыяльнай і нацыянальнай свабодзе, выступаў у абарону ўніяцтва, супроць прымусовага пераводу сялян у праваслаўе. Пасьля паразы паўстаньня арыштаваны і згодна рашэньня ваенна-палявога суда павешаны на Лукішскай плошчы ў Вільні. У **"Лісьце з-пад шыбеніцы"** ён пісаў: *"Я табе з-пад шыбеніцы кажу, Народзе, што тады толькі зажывеш шчасьліва, калі над табою маскаля ўжо не будзе!"* Гэтыя прарочыя словы спраўдзіліся: як сьведчыць гісторыя, перыяды з 1839 да руска-японскай вайны 1904-05 і гады сталінскіх рэпрэсій 1924-53 былі самымі жахлівымі ў гісторыі нашага народа. Яму я прысвяціў верш *"Парада Яські"*, зьмешчанага ў кнізе *"На хвалі Адраджэньня"* на стар. 22-23.

Стар. 30. * **Прарок** – Францішак Багушэвіч (1840-1900), беларускі паэт, празаік і публіцыст, удзельнік Паўстаньня 1863-64, рэвалюцыйны дэмакрат, пачынальнік крытычнага рэалізму ў нацыянальнай літаратуры. У яго творчасьці на ўвесь голас загучалі матывы нацыянальнага адраджэньня. У прадмове да зб. *"Дудка беларуская"* ён абгрунтаваў права нашага народа на разьвіцьцё сваёй мовы, якая была забаронена, і заклікаў:*"Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі".* Яму я

прысьвяціў верш *“Дух прарока”*, зьмешчанага ў кнізе *“На хвалі Адраджэньня”* на стар. 45-47.

Стар. 31. * **Аддзяліць царкву:** пасьля лютаўскай рэвалюцыі беларускія сьвятары-католікі на сваім з’ездзе ў Мінску 24-25 траўня 1917г. прынялі пастанову аб беларусізацыі рэлігійнага жыцьця. Спачатку сапраўды былі надзеі: у Пецярбургу і Вільні было заснавана Беларускае Хрысьціянскае Дэмакратычнае Згуртаваньне (БХДЗ), з 8 верасьня ў Пецярбургу стала выходзіць газета “Крыніца” пад рэдакцыяй ксяндза Л.Хвяцька, мітрапаліт Эдвард фон Рап дазволіў выкарыстоўваць беларускую мову ў пропаведзях і катэхізацыі, а айцец Фабіян Абрантовіч спрабаваў па вясьне 1918 стварыць у Менску Беларускую Каталіцкую духоўную акадэмію, ў 1917г. грамацкія дзеячы браты Іван і Антон Луцкевічы рабілі захады для адраджэньня у Беларусі Ўніяцкай царквы і з гэтай мэтай сакрэтна запрасілі ў Вільню толькі што вызваленага з расейскай турмы львоўскага мітрапаліта Андрэя Шапціцкага. Але надзеі разьбіліся аб жорсткую рэчаіснасьць. Савецкая ўлада, выдаўшы 23 студзеня 1918г. *“Дэкрэт аб аддзяленьні Царквы ад дзяржавы”,* павяла сістэматычнае наступленьне супроць рэлігіі і, ў першую чаргу, супроць католікаў і ўніятаў. Ужо ў 1919г. пракацілася першая хваля масавага арышту. І ўжо 17 красавіка 1919г. быў арыштаваны ў Пецярбургу Э.Рап. За ім сьледам ішлі і другія арышты. Хвалі чырвонага плягеру працягваліся аж да падзей у Віскулях 1991, калі з карты зьнікла СССР (З досьведу Л.Гарошкі, зб.“Дзяды”, вып 5,стар.167).

Стар. 31. * **Слосканс** Баляслаў (1893-1981) – каталіцкі епіскап Мінскі і Магілёўскі, Апостальскі візітар для беларусаў (1952-81) у Зах. Еўропе, з 1927 па 1932 у ссылцы на Салаўках і Туруханску. Ад расстрэлу яго выратавала яго служанка, якая ў прысутнасьці сьведак, дрыжачы ад страху, адважылася сказаць: *“Калі вас, бацюшка, не было дома, сюда прыходзілі трое агентаў ДПУ, адзін зь іх заставаўся са мною ў прыхожай, а двое другіх уваходддзілі ў комнату, закрылі за сабою дзьверы і што яны там рабілі, я не знаю”.* У яго лёсе, як у кроплі вады, адлюстравалася жыцьцё сьвятароў Рыма-Каталіцкай царквы на тэрыторыі СССР. (Лев Горошко *“Судьба епископа – судьба церкви”,* сб. “Деды”, дайджест публикаций о бел. истории, вып.5, стр.167-194).

Стар. 31. * **Расстрэлы духавенства:** Расстрэлы праходзілі па ўсяму Саюзу. Толькі ў маленькай БССР (6 пав.) за 1921 год расстралялі 201 праваслаўнага і каталіцкага сьвятара (там жа, стар.169)

Стар. 33. * **Гадлеўскі** Вінцэнт (1888-1942) – сьвятар каталіцкай веры і палітык, удзельнік нацыянальна-вызвольнага руху, браў удзел у паседжаньнях Першага Ўсебеларускага зьезду 1917 і ўваходзіў у склад БНР, стаў адным з заснавальнікаў Бел. Хрысьціянскай Дэмакратыі (БХД). У верасьні 1941-га ксёндз зьявіўся ў Менску і ўзяўся за ажыцьцяўленьне сваёй галоўнай мэты – арганізацыю незалежніцкага антынацысцкага і антысавецкага Супраціву, маючы на ўвазе стварэньне незалежнай дзяржавы. На пачатку 1942г. быў у ліку стваральнікаў незалежніцкай партыі, якая выступала адначасова супраць як нацыстаў, так і бальшавікоў. Пра вагу асобы ксяндза ў тагачаснай ваенна-палітычнай сітуацыі сьведчыць

тое, што прадстаўнікі Камітэту абароны СССР праз выведнікаў ініцыявалі зь ім перамовы аб магчымым удзелу беларускіх нацыяналістаў у антыфашыстоўскім змаганьні. Гаворка вялася нібы пра вызваленьне з лагераў вязьняў-беларусаў і фармаваньні зь іх нацыянальнага войска кшталту польскай арміі генерала Андэрса. Існуе меркаваньне, што атрымаўшы ад айца ўсе неабходныя зьвесткі, савецкія агенты адразу ж здалі яго немцам. Аб гэтым сьведчыць зьмешчаны 23 сьнежня 1942г. у менскай "Беларускай газэце" вялікі артыкул – мемуар Гадлеўскага пра Першы Ўсебеларускі з'езд (кангрэс), у тэкст якога быў зьверстаны мужны, прасякнуты незалежніцкім настроем, верш Натальлі Арсеньневай "Годзе!". Ксёндз назаўтра быў арыштаваны і ў той жа дзень расстраляны. (З досьведу Ул-ра Арлова "Імёны Свабоды", 2007, стар.152-153).

Стар. 33. * **Рубікон** – крылаты выраз "перайсьці Рубікон" тлумачыцца як прыняць беспаваротнае рашэньне, якое ўвайш-ло ў абіход па прыкладу Юлія Цэзара ў 49г. да н.э., які насуперак закону перайшоў раку Рубікон і гэтым самым пачаў грацданскую вайну.

Стар. 33. * **Прапляжыць уніятаў**: бязьлітаснае зьнішчэньне сьвятароў каталіцкага і уніяцкага веравызнаньня стала галоўнай мэтай бальша-вікоў, каб сьцерці з карты нацыю беларусаў. З гэтай мэтай яны 21-26 студзеня 1923 учынілі вялікі судзебны працэс у Маскве над 15 каталіцкімі сьвятарамі, на якім яны абвіняліся ў "супраціўленьні ўладзе", фальсіфікуючы справы ў нібыта існуючым шпіянажы. Нягледзячы на беспадстаўнасьць інкрымініраваных ім фактаў, архіепіскапа Яна **Цэплака** і генеральнага вікарыя Канстанціна **Буткевіча** "революционные судьи" прыгаварылі к сьмерці, а астатніх да пазбаўленьня волі на срок ад трох да дзесяці гадоў. Прыгавор выклікаў вялікае абурэньне ў странах Зах. Еўропы і Амерыкі. Таму бальшавікі з дыпламатычных меркаваньняў замянілі сьмяротны прыгавор Цэплаку дзесяцьцю гадамі турмы (23 сакавіка 1924г. яго абмянялі на некалькі камуністаў з Польшчы), а вот Буткевіча 30 сакавіка ўсё ж такі расстралялі. Пасьля гэтай паразы многія парафіі пуставалі з-за адсутнасьці ксяндзоў. (З досьведу Льва Гаророшкі *"Лёс епіскапа – лёс царквы"*, зб."Дзяды", вып.5, стар.168-169).

Стар. 33. * **Януковіч** Пётр (1890?-1937) – ксёндз касьцёла Сьв. Марыі, што находзіўся ў вёсцы Фашчэўка Мозырскага павета, быў бальшавікамі расстраляны ў 1937г. разам з 13 актывістамі царкоўнай абшчыны. Касьцёл жа ў 1967г. узарвалі.

Стар. 33. * **Пашкевіч** Віталій (1890?-1940) – ксёндз Магілёўскай рымакаталіцкай архіепархіі, Магілёўскі генеральны вікарый, бальшавікі расстралялі ў 1940г.

Стар. 34. * **Натальля** Арсеньнева (1902-97) – паэтка з Лермантаўскага роду, дзеячка паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне і ЗША, аўтарка вершугімну "Магутны Божа". Я прысьвяціў ёй свой верш *"Голас паэткі"*, які зьмешчаны ў кнізе*"На хвалі Адраджэньня"* на стар 92. Яе верш "Годзе!" скарыстаны кадэбістамі ў 1942г. для забойства ксяндза В.Гадлеўскага.

Стар. 35. * **Сіповіч** Часлаў (1914-81) – першы беларускі грэка-каталіцкі біскуп XX ст., дзеяч паваеннай эміграцыі ў Італіі і Вялікабрытаніі. Пасьля

вайны айцец стаў заснавальнікам і першым рэктарам Беларускай каталіцкай місіі ў Лондане, дзе браў чынны ўдзел у дзейнасьці Згуртаваньня беларусаў Вялікай Брытаніі і Ангельска-беларускага таварыства. Як Апостальскі візытатар беларусаў-католікаў абодвух абрадаў у эміграцыі ён зьдзейсьніў два падарожжы вакол сьвету, прывозячы адусюль архівы і бібліяграфічныя рэдкасьці для фондаў будучай *Лонданскай бібліятэкі імя Скарыны*, якую адкрылі ў 1971г. Узначаліў яе айцец Ал-дар Надсан. Мара Сіповіча была зьдзейсьнена. Як у памяць яго заслуг стаў надпіс на яго надмагільлі лацінкаю: *"Каб усе былі заадно"*. (Досьвед У.Арлова, "Імёны Свабоды", 2007, стар. 332-333).

Стар. 35. * **Надсан** Аляксандар (н.1926, г.Нясьвіж) – рэлігійны дзеяч беларускай эміграцыі. У годы Вялікай Айчыннай вайны 1941-45 уваходзіў у *Саюз беларускай моладзі*. З 1944г. служыў у арміі ген. Андэрса. Пасьля сканчэньня Лонданскага ўн-та ў 1953г. прайшоў курс тэалагічнага навучаньня ў Грэчаскім каледжы і Грыгарыянскім ун-це ў Рыме. З 1958 – сьвятар. Адзін з заснавальнікаў *Згуртаваньня беларусаў Вялікабрытаніі*. З 1971 – кіраўнік *Беларускай бібліятэкі імя Фр. Скарыны* ў Лондане. З 1982 – рэктар Беларускіх каталіцкіх місій у Англіі і Францыі. З 1986 – Апостальскі візітар для беларусаў грэка-католікаў замежжа і кансультатар кангрэгацыі ўсіх цэркваў пры Ватыкане.

Стар. 35. * **Данілюк** Барыс (1923-2011) – царкоўны дзеяч у эміграцыі, сакратар кансісторыі Аўтакефальнай праваслаўнай царквы ў ЗША, фундатар беларускай газеты *"Навіны з роднае Сьвятыні"*.

Стар. 35. * **Шлях крыжовы** прадоўжылі: Леў **Гарошка** (1911-1977) – рэлігійны і грамацкі дзеяч, гісторык і дзеяч паваеннай эміграцыі; Янка **Філістовіч** (1926-53) – дзеяч паваеннай эміграцыі ў Францыі і Бельгіі, удзельнік антысавецкага збройнага Супраціву; Уладзімер **Дудзіцкі** (1911-70-я, зьнік бяссьледна) – пісьменьнік, дзеяч паваеннай эміграцыі, супрацоўнік службы Радыё Свабода; Леанід **Карась** (1923-54) – журналіст, супрацоўнік службы Радыё Свабода, ахвяра нераскрытага забойства; Яўхім **Кіпель** (1898-1969) – навуковец, палітык, вязень ГУЛАГу, дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне і ЗША; Зора **Кіпель** (1927-2003) – літаратуразнаўца і дзеячка паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне, Бельгіі і ЗША; Вітаўт **Кіпель** (н.1927) – бібліёграф, гісторык, дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне, Бельгіі і ЗША, муж Зоры Кіпель; Барыс **Кіт** (н.1910) – дзяржаўны і грамацкі дзеяч паваеннай эміграцыі ў ЗША і Нямеччыне, наш Праметэй, акадэмік сусьветнай Акадэміі астранаўтыкі; Янка **Сурвіла** (1925-97) – журналіст, дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне, Францыі, Гішпаніі й Канадзе; Іллонка **Сурвіла** – палітык, старшыня Рады БНР з 1997г., жонка Янкі Сурвілы; Вінцук **Адважны** (1890-1978) – каталіцкі сьвятар, паэт і пісьменьнік; Мікалай **Лапіцкі** (1907-76) – сьвятар, пісьменьнік, прыхільнік Аўтакефальнай праваслаўнай царквы ў эміграцыі ў Нямеччыне і ЗША; Аляксандар **Орса** (1896-1959) – педагог, удзельнік нацыянальна-вызвольнага руху ў Зах. Беларусі, дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне і ЗША; Францішак **Кушаль** (1895-1968) – вайсковы дзеяч, удзельнік нацыянальна-вызвольнага руху, дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне і

ЗША, муж Н.Арсеньневай; Янка **Станкевіч** (1891-1976) – гісторык і філолаг, удзельнік нацыянальна-вызвольнага руху і дзеяч паваеннай эміграцыі ў Нямеччыне і ЗША і др. (Ул.Арлоў “Імёны Свабоды”).

Стар. 35. * **Станкевіч** Адам (6.01.1892-1949) – рэлігійны дзеяч, гісторык, выдавец і публіцыст, дзеяч нацыянальна-вызвольнага руху і ахвяра сталінскіх рэпрэсій. У нацыянальным жыцці беларусаў Станкевіч выглядае сваім сярод Скарыны, Каліноўскага, Багушэвіча – тых, чыім стваральным духам ён натхняўся. Паміж яго прыходам на сьвет на Віленшчыне і зьяўленьнем яшчэ адной безыменнай лагернай магілы пад сібірскім Тайшэтам зьмясьцілася столькі, што хапіла б і на дзесяцёх. На Новы 1915 год малады ксёндз Адам адправіў першую імшу ў парафіяльным касьцёле гістарычна-векапомнага Крэва. Праз тры гады выпускнік Пецярбургскай духоўнай акадэміі Станкевіч прыязджае ў Вільню ўжо як вядомы публіцыст і дзеяч Беларускай хрысьціянскай дэмакратыі. Адным зь першых ён пачынае карыстацца роднай мовай у набажэнствах і публічных выступах. Выкладае рэлігію ў Віленскай беларускай гімназіі. Праходзіць на выбарах у Польскі сойм. У 1920-30-я гады без асобы Станкевіча немагчыма ўявіць нацыянальнага жыцьця усёй Заходняй Беларусі: кіраўнік Таварыства беларускай школы, заснавальнік Віленскай друкарні імя Скарыны, рэдактар і выдавец часопісу “Хрысьціянская думка”… У час нацысцкай акупацыі ён працягвае ахвярна служыць беларускай справе: адчыняе школы, аднаўляе газету “Крыніца”. Старыя беларусы-віленчукі дагэтуль згадваюць Станкевічавы казаньні ў касьцёле Сьвятога Мікалая, якія давалі магутную духоўную падтрымку ў ваеннае ліхалецьце. Пасьля вайны па Станкевіча прыходзяць людзі зь ведамства Берыі. Яны нават не ікнуцца яго абвінаваціць у супрацоўніцтве зь немцамі, ад якіх заўсёды трымаўся на дыстанцыі. Галоўнае яго злачынства – гэта вера ў будучую незалежную Беларусь. Такая віна ацэньвалася на 25 гадоў нявoлі. Але афіцэр спецслужбы ў ролі Мэфістофеля яму прапануе ўзначаліць Каталіцкую царкву на тэрыторыі БССР пры ўмове непрызнаньня Ватыкану й папы. Адмовіўшыся, айцец Адам ахвяраваў жыцьцём, але адвёў ад Беларускага касьцёлу пагрозу расколу і дэскрыдытацыі. Адзін з сулагернікаў Станкевіча вынес на волю сьведчаньні пра **вусьцішную** для тых нечалавечых умоваў сьмерць сьвятара: айца задушылі, а твар разьбілі кувалдай, каб ніхто не пазнаў яго і ў часе таемнага пахаваньня. Духоўным помнікам А.Станкевічу застануцца ягоныя працы “Беларускі хрысьціянскі рух” і “Хрысьціянства і беларускі народ”.(З дасьведу У.Арлова “Імёны Свабоды”, стар. 180-181).

Стар. 35. * **Храм Крэва**: Крэўскі касьцёл – адзін зь першых у ВКЛ храмаў (заснаваны ў 1387 годзе ў вёсцы Крэва ў Смаргоньскім р-не на Гродзеншчыне), які ў часы Першай сусьветнай вайны быў разбураны. У векапомным Крэве ў 1385г. была падпісана Крэўская унія (дзяржаўны саюз паміж ВКЛ і Польшчай), паводле якой Вялікім князем ВКЛ Ягайлам былі прыняты абавязацельствы перайсьці ў каталіцтва і ахрысьціць паводле лацінскага абраду ўсіх язычнікаў-ліцьвінаў, як толькі возьме ў жонкі малалетнюю каралеву Ядвігу, а зь ёю і польскую карону. Агульным

галоўным фактарам саюзу была барацьба абедзьвюх дзяржаў з Тэўтонскім ордэнам, якая пагражала стратамі зямель Польшчы і ВКЛ.

Стар. 37. * **Візантыйская духоўнасьць:** візантыйскую духоўнасьць, якую на свой шчыт узьняла РПЦ Маскоўскага патрыярхата, вядомы літаратар Ігар Тумаш назваў *”ідэалагічнай мыліцай самадзяржаўя і духоўным жандарам насельніцтва імперыі, таму... лепш быць мёртвым, чым дзіцем гэтай сумніўнай духоўнасьці”.* І на пытаньне: якая ж тады цывілізацыя візантыйская? Ён адказвае:*“Чалавека, падобна нашаму, спараджае цывілізацыя варварская. У выніку ён да поту працуе, але пладоў працы не бачыць. Ён хоча любіць, але выбудоўвае адносіны так, што пажынае нянавісьць. Ён хацеў бы сябраваць з суседзямі, але ідзе на іх з сякерай ці бутэлькай”.* (газ.”Новы Час” №29 ад 22 ліпеня 2011).

Стар. 38. * **Еднасьць**: маецца на ўвазе з’яднаньне каталікаў і праваслаўных у грэка-каталіцкую унію, якую распачаў яшчэ ў 1397г. Ягайла, да якой у 1917 імкнуліся браты Луцкевічы, а за вырашэньне гэтай справы сёньня змагаецца праф. Адам Мальдзіс.

Стар. 39. * **Расшырыў прыход:** згодна ўказу кіраўніка нашай краіны сьвятары РПЦ маюць права праводзіць заняткі ў школах і вайсковых падразьдзяленьнях па праграме *“Асновы праваслаўнай культуры”* (“Народная Воля” за 27 ліпеня 2010). Такім вось чынам самажэрна выконваецца загад Кацярыны II, якая яшчэ ў 1795г. усклала місію зьнішчэньня нацыі *“на рускага чыноўніка, рускага настаўніка, рускага папа”.* Вось у якіх адносінах да рэлігійных канфесій трымаецца наша ўлада: да адной (праваслаўнай, якая адмоўнымі адносінамі да роднай мовы і зьнішчае нацыю) – ўшаноўваньне і паўсюднае ўзьвядзеньне храмаў, а да другой (каталіцкай, якая трымаецца роднай мовы і, такім чынам, спрыяе адраджэнню нацыі) – ўчыняе рознага роду перашкоды, як, напрыклад, прымае меры, каб зьнішчыць касьцёл Сьвятога Іосіфа, дарміторыя кляштара бернардзінцаў (будынак з кельлямі манахаў, “Нар.Воля” ад 17.01.2012)), касьцёл “Новае жыццё”(пастар Вячаслаў Ганчарэнка) у Менску і др.

Стар. 39. * **Самажэрства** – маецца на ўвазе: з прычыны прынятага кіраўнікам дзяржавы “Закона аб дзьвюхмоўі” чыноўнікі родную мову ў сваіх адносінах скарыстоўваюць вельмі рэдка, што прыводзіць яе да вынішчэньня. Самую ганебную справу робіць РПЦ, якая богаслужэньне вядзе на рускай мове, у той час як каталіцтва трымаецца жывой веры і вядзе службу на роднай мове. А сёньня ўлада падтрымлівае толькі праваслаўную веру. Доказам служыць факт прысваеньня званьня “Героя Беларусі” Філарэту, мітрапаліту Мінскаму і Слуцкаму, Патрыяршаму экзарху ўсяе Беларусі “за ўклад у духоўнае адраджэньне беларускага народа”. Калі ж унікнуць у адносіны ўлады да другіх канфесій, напрыклад каталіцкай, уніяцкай, пратэстанцкай ці евагелісцкай, то становіцца зусім зразумелым, на якіх пазіцыях адраджэньня яна стаіць. На самай жа справе гэта – адкрытае калабарацыяніства, здрада нацыі.

Стар. 39. * **Някляеў** Уладзімер (н.1946, г.Смаргонь) – паэт, кандыдат у прэзідэнты на прэзідэнцкіх выбарах 2010, у 19887-99 – гал. рэдактар час.

“Крыніца ”, з 1998 па 1999 – старшыня Саюза пісьменьнікаў Беларусі. Яго творчасьць адзначана прэміямі: Ленінскага камсамола (1979), Дзяржаўнай прэміяй Беларусі (1998), бажка мастацтва Вялеса (2011), імені Васіля Быкава “За свабоду думкі” (2011), “За особыя дасягненьні ў змаганьні за дэмакратыю і свободу” (2011), Вялікая прэмія “За значныя дасягненьні ў галіне паэтычнага мастацтва” на фестывалі “Тыдня паэтаў” у Маскве (2011), імені Курта Тупольскага шведскага ПЭН-цэнтра (Стакгольм, 2011). Хочацца верыць, што не за гарамі і Нобелеўская. У сучасны час – лідэр кампаніі ***“Гавары праўду!”***

Стар. 40. * **Тумаш** Ігар – кніга нашага літаратара *“Лепш быць мёртвым, чым візантыйцам”*, анонс якой ён працытаваў у выпуску №7 (59) “Літаратурная Беларусь” (культурна-асьветніцкі праект Грамацкага аб’яднаньня “Саюз беларускіх пісьменьнікаў” пад кіраўніцтвам Алеся Пашкевіча (рэдактар Барыс Сачанка) і газеты “Новы Час” (гал. рэдактар Аляксей Кароль), мяне вельмі ўсхвалявала. Выяўляецца, я не не адзін трывожуся аб веры на бацькаўскай зямлі, якая зьбегам часу трапіла ў цянёты РПЦ Маскоўскага патрыярхата. І я быў вымушаны дапоўніць амаль завершаную паэму ”Пасьляслоўем”, у якім я зьвяртаю ўвагу на дзікасьць, якую мы бачым: як “духоўны абкам” РПЦ абражае сьвятло Хрыста і цынічна праслаўляе нейкае адзінства нашых розных па этнасу народаў – “русінаў” (угра-фінаў ардынскага паходжаньня) і ліцьвінаў (беларусаў) ва ўлоньні ёю жа штучна створанай “*Всяе Руси*”. Гэта – самае страшнае сьвятатацтва.

Стар. 40. * **Рух Хрысьціянскіх Дэмакратаў:** духоўная плынь маладзёвых змагароў хрысьціянскага веравызнаньня за нацыянальны суверэнітэт, якую ўзначальвае Рада. Сустаршыні: Павал Севырынец (ідэолаг БХД), Віталь Рымашэўскі (каардынуе кампанію “Пакаяньне”), Георгій Дзьмітрук (засяроджваецца на эканамічным асьпекце), Аляксей Шэін (арганізацыйны аддзел). Узраджэньне плыні набыла вастрыню ў сувязі са стратай народам гістарычнай памяці і нацыянальнай самасьвядомасьці, якая сёньня падверглася карозіі дзякуючы здрадзе вертыкальшчыкаў.

Стар. 40. * **Севярынец** Павал (н.1976) – галоўны ідэолаг і натхняльнік партыі БХД, сустаршыня аргкамітэта па яе стварэньні. У змаганьні за адраджэньне нацыі з 1995г. як сябар БНФ, у 1997г.– сустаршыня Маладога Фронту, а з 1999 да 2004 – яго старшыня. 2 красавіка 1998 арыштаваны падчас маніфестацыі ў Менску супроць “аб’яднаньня Расеі і Беларусі”. Заснавальнік шэрагу праектаў і арганізацый, у т.л. міжканфэсійнае супольнасьці “Хрысьціянская ініцыятыва”, абароны Курапатаў, партыі БХД… Аўтар шэрагу кніг, лаўрэат літаратурнай прэміі імя Алеся Адамовіча. За ўдзел у падзеях “Плошча 2010г.” асуджаны на 3 гады “хіміі”, якую адбывае ў вёсцы Куплін пад Пружанамі.

Стар. 40. * **Завальнюк** Уладыслаў (н.1958) – ксёндз Мінскага касьцёла сьвятых Сымона і Алены, магістр, кандыдат гістарычных навук, акадэмік Міжнароднай Акадэміі Экалогіі – сапраўдны ўзор боскага служэньня, патрыятызму і грамадзянскай мужнасьці. Менавіта каталіцкі касьцёл у Беларусі адыгрывае зараз галоўную ролю ў захаваньні і адраджэньні роднай мовы на грунце жывой веры, якой трымаецца каталіцызм.

Стар. 41**. * Вецер перамен:** Пасьля 2-га падзелу Рэчы Паспалітай (1793) архіерэй менскай праваслаўнай епархіі В.Садкоўскі, выступаючы перад сьвятарамі Слуцка, заклікаў размаўляць толькі па-руску: *"Я вас выкараню, вынішчу, каб і мовы не было вашай праклятай літоўскай* (г.зн. беларускай) *і вас саміх. Я вас у ссылкі парассылаю або ў салдаты пааддаю, а сваіх з-за кардона панаваджу".* Яшчэ больш грозная заява віленскага генерал-губернатара М. Мураўёва-вешальніка праз 50 гадоў:*"У Паўночна-Заходнім краі так званую беларускую* (як бачым "*літоўская*" мова ўжо стала называцц "*беларускай*") *мову неабходна зьвесьці на нішто, бо калі гэтага не зрабіць, яна пастаянна будзе інсьпірыраваць думку аб асобным беларускім народзе і аб праве гэтага народа на этнічную самастойнасьць і нацыянальную дзяржаўную суверэннасьць, чаго дапусьціць нельга".*

Стар. 41**. * Самарусіфікацыя:** Згодна рэферэндуму 1996 новая рэдакцыя Канстытуцыі РБ зрабіла тое ж самае (толькі самажэрствам) на карысьць рускай мове, што і ў 1696г. у Рэчы Паспалітай, калі наша родная мова (ліцьвінская) была выведзена з дзяржаўнага ўжытку на карысьць польскай, а з 1839г. яна забаранялася з усякага ўжытку ўжо царскім рэжымам. У краіне з гэтага часу настаў перыяд поўнага заняпаду нацыянальнага росквіту. Ён доўжыўся да 1905 года (чытай тлумачэньне "**расклад падзей**" да стар.18 к паэме "**Сонца Веды**" ў кнізе. "На скрыжалях часу", прысьвечаная В.Іваноўскаму і Бр. Эпімах-Шыпілу).

* **Расклад падзей**: На фоне непапулярнай руска-японскай вайны 1904-05 на вялікіх абшарах расейскай імперыі ўзмацніліся рэвалюцыйныя настроі, якія ахоплівалі і заходія губерні, дзе сацыяльныя перадумовы спляталіся з нацыянальным прыгнётам. З мэтай перадухіленьня сацыяльнай напружанасьці 12(25) сьнежня 1904г. цар Мікалай II указам скасаваў абмежаваньні ўжытку мясцовых моваў. Гэта паспрыяла разьвіцьцю непажаданых ураду тэндэнцыяў распаўсюджваньня нацыянальнай мовы і літаратуры, росту нацыянальнай сьвядомасьці. Адным з такіх кірункаў дзеяньняў у асяродзьдзі інтэлігенцыі было стварэньне літаратурных суполак па абуджэньню мас. Да указу, як вядома, яны дзейнічалі падпольна (*"Гоман"*-1884, *"Грамада"*-1903, *"Круг"*-1903), а затым і легальна. Першая легальная выдавецкая суполка была створана ў Санкт-Пецярбургу пад назвай *"Загляне сонца і ў наша ваконца" ў* 1906г., якое праіснавала да 1914г. Заснавальнікамі суполкі сталі піянеры нацыянальнай выдавецкай справы Вацлаў Іваноўскі (1880-1943) і Браніслаў Эпімах-Шыпіла (1859-1934).

Стар. 44. * Анатоль **Белы** (н.10.12.1939г., Ст. Дарогі – 2011), былы старшыня грамацка-асьветніцкага клуба "*Спадчына*" (1984), сябар Саюза мастакоў Беларусі, сябар Саюза беларускіх пісьменьнікаў, прафесар і дыпламант Міжнар. Кембрыджскага цэнтра ў Англіі, сябра Міжнар. Акадэміі Еўразіі, адзін з заснавальнікаў і Ганаровы сябар рэдкалегіі белар.-амерыканскага часопіса "Полацк" у Кліўлендзе. На аснове створанай ім калекцыі твораў жывапісу, графікі, скульптуры, медальернага і дэкаратыўнага мастацтва (каля 5000 адзінак) стварыў прыватны музей, які разьмяшчаецца ў 8 тэматычных залах 4-х будынкаў. Гэта – сапраўдны Пантэон нашай спадчыны.

Стар. 46**. Чужая вера**: Згодна досьведу акадэміка Леаніда Лыча для этнічнага ліцьвіна (беларуса – па наўмысна прынятаму наменклатурнаму погляду "зрусіфікаванай" улады) роднай верай з'яўляецца **каталіцызм**. Праваслаўная (чужая) вера нашаму народу нахабна навязана Рускай праваслаўнай царквой (чытай эсэ "**Карані русізма**" на стар.5-8), чым і тлумачацца пастаянныя войны і памкненьні шавіністычнага "русіна" паланіць, знішчыць ці замбіраваць наш народ і ператварыць яго «*в ничто, чтобы он стал истинно русским*».Таму і скарыстана ў якасьці эпіграфа да паэмы "На ветразях Хрыстовай веры" яго выказваньне, што *"беларусы вернуцца да сваёй царквы"* (чытай выказваньне на ст.13)). Л.Лыч (8.2.1929, в. Магільна, Узьдзеньшчына) – гісторык, прафесар. Жывучы ля граніцы з Заходняй Беларусьсю, якая находзілася ў той час пад уладай Польшчы, юнаком прылучыўся да дзеяньняў па выяўленьню "ворагаў савецкай улады" і, па заканчэньню школы, паступіў у вайсковае вучылішча. Скончыўшы яго, ён служыў у органах ГУЛАГа, дзе вока ў вока сустрэўся з сутнасьцю несправядлівага савецкага строю, які трымаецца на прыгнёце чалавечай душы і абмане. Пераканаўшыся ў сваім абмане, ён рашыў бліжэй пазнаць сэнс жыцьця і паступіў на гістфак Башкірскага інстытута. Пасьля яго заканчэньня (1957) працаваў настаўнікам, а з 1962 у Інстытуце гісторыі Нац.АН Беларусі, дзе дасьледуе пытаньні гісторыі беларускай культуры, моўную і рэлігійную палітыку ў краіне. Яго досьведы вельмі каштоўныя ў сьвеце раскрыцьця сутнасьці русізма і русіфікацыі нашага народа.

Стар. 47. * Аркадзь **Смоліч** (1891-1938) – выпускнік (1905) Мінскай духоўнай семінарыі, дзеяч нацыянальна-дзяржаўнага Адраджэньня, вучоны, адзін зь ініцыятараў абвяшчэньня БНР, народны сакратар асьветы у 1-м ўрадзе, аўтар вучэбнага дапаможніка "Геаграфія Беларусі"(праз ***о***), які вытрымаў 5 выданьняў. Кніга адкрываецца эпіграфам:*"Каб Беларусь перастала быць краем невядомым для саміх беларусаў"*. Менавіта зямля і яе абшары, апісаныя ў кнізе, ўскосна выкрывалі імперскія амбіцыі Масквы па захвату тэрыторый сумежнай дзяржавы. Гэты досьвед і быў галоўным дакорам аўтару пры абвінавачаньні ў "нацдэмаўшчыне" і асуджэньню яго па сфабрыкаванай справе як аднаго зь кіраўнікоў так называемага "Саюза вызваленьня Беларусі". Двойчы аўтар /ў 1930 і 1937/ арыштоўваўся, а ў 1938г. быў расстраляны.

Гісторыя стварэньня твора вельмі цікавая. Два гады таму знаёмаму мне журналісту Міколе Малышчыцу прысьніўся сон, у якім я яму паведамляў, што пішу пра А.Смоліча паэму. Якое ж было яго зьдзіўленьне, калі я, прачытаўшы ўзятую ў яго кнігу (вучэбнік /"Геаграфія Беларусі", 1919/, распавядаў пра нашыя землі ў межах этнічнай Беларусі, хаця ў першыя годы яе існаваньня пад бальшавіцкім гнётам яе тэрыторыя з шасьці паветаў складала толькі трэцюю яе частку), сказаў яму, што пішу пра яе баладу. Вось ён мне пры вяртаньні кніжкі і расказаў пра свой сон. Выяўляецца, што напісаць баладу пра А. Смоліча мне было наканавана Богам, вобраз якога я ўяўляю як сусьветнае інфармацыйнае поле.

Стар. 47**. Гея** – у грэчаскай міфалогіі – багіня зямлі, зь якой узьніклі горы, моры і першае пакаленьне багоў.

ЗЬМЕСТ

О. Фундатар выданьня: Іван **Даўматовіч**.

О. На пярэднім шмац-тытуле: Мінскі касьцёл сьвятых Сымона і Алены, які ўзьведзены ў 1908-10 у стылі неаготыкі з элементамі мадэрну (арх. Т. Пайдэрскі пры ўдзеле Ў. Марконі і Г. Гая па фундацыі гаспадарчага і палітычнага дзеяча са Случчыны Эдварда Вайніловіча, які ахвяраваў сродкі ў гонар рана сышоўшых у другі сьвет сваіх дзяцей. Тут нязьменна праходзяць мерапрыемствы па асьветніцтву і адраджэньню Духу нацыі.

Выказваньні апосталаў Духу нацыі аб адзінстве нашай царквы з родным словам

"Веру, што рана ці позна, а сапраўдныя, сьвядомыя беларусы вернуцца да сваёй царквы, дзе пануе беларускі дух і душа злучаецца зь небам праз спрадвеку роднае слова

Леанід Лыч

"Натхнёныя сьвятлом Хрыстовай веры
Мы выйдзем, выйдзем на прастор-разлог!
І лягуць прахам д'яблавы хімеры!
І блаславіць нас на змаганьне Бог!
І запануе воля ў нашым стане,
Жыцьцё памкне свабодна, як рака,
І першым сьвятам Бацькаўшчыны стане
Дзень Дваццаць Пятага Сакавіка".

Ніл Гілевіч

(На стар. 42 чытай прысьвечаны яму акраверш "**Існасьць музы**"**)**

"Дык стойце ж у свабодзе, якую даў нам Хрыстос, і ня схіляйцеся зноў пад ярмо рабства" **(Гал. 5:1)**

Літаратурна-мастацкае выданьне
Прысьвячаецца змагарам Хрыстовай веры за незалежнасьць Айчыны і адраджэньне Духу нацыі.

Мілаш Мікола
"На ветразях Хрыстовай веры"
Выбраныя творы
Выданьне 2-е, выпраўленае і дапоўненае

Падпісана да друку 24.01.2012г. Фармат 84x100 $^1/_{32}$
Папера афсетная. Гарнітура Тімез.
Ум. друк. 3,10 арк. Ул.-выд. 2,50 арк.
Наклад 100 паас. Замова № 21

Надрукавана ў друкарні ТДА **"Новы сьвет"**
з арыгінал-макета заказчыка.
Адрас: г.Смаленск, вул. Смалянінава, д.1.